

Jeugddelinquentie

Risico- en protectieve factoren bij groep acht leerlingen woonachtig in Kruiskamp en Schutskamp, 's-Hertogenbosch

Titel	Jeugddelinquentie: risico- en protectieve factoren bij groep acht leerlingen woonachtig in Kruiskamp en Schutskamp, 's-Hertogenbosch
Auteur	Ireen van der Heijden
Opleiding	Maatschappelijke Opvoedingsvraagstukken
Begeleider	Monique van Londen
Universiteit	Universiteit Utrecht
Datum	21-06-2010

Abstract

This study assesses risk- and protective factors predictive of youth delinquency for pre-adolescents living in Kruiskamp and Schutskamp, a high risk area. Individual factors, factors in the proximal environment and factors in the distal environment of pre-adolescents will be addressed. After accomplishing an orientation-research through policy analysis and interviews with professionals, a quantitative study was done. Data was collected among 125 students from 6th grade in primary school; 70 students living in Kruiskamp and Schutskamp, a high risk area, and 55 students living in the Abdijen- en Staatsliedenbuurt, a low risk area. Differences between both groups were addressed. Also the influence of gender, ethnicity and living situation on the presence of risk- and protective factors was examined. The results indicated that pre-adolescents living in a high risk area like Kruiskamp and Schutskamp showed more early delinquent behavior and perceived their neighborhood as more dangerous than pre-adolescents living in a low risk area like the Abdijen- en Staatsliedenbuurt. In addition girls, non-immigrant students and students who lived with both biological parents experienced less risks and more protection than boys, immigrant students and students not living with both biological parents. At last significant differences for risk- and protective factors were found between schools and predictive factors for early delinquent behavior were identified. Possible explanations of these findings and directions for youth policy are discussed.

In deze studie is onderzocht welke risico- en protectieve factoren de kans op delinquentie bij jeugdigen uit Kruiskamp en Schutskamp, een hoogrisicogebied, vergroten of verkleinen. Individuele factoren, factoren in de directe omgeving en factoren in de bredere omgeving van jonge adolescenten worden behandeld. Na een vooronderzoek middels een analyse van beleidsdocumenten en interviews met professionals werkzaam in het onderzoekgebied, is een kwantitatief onderzoek uitgevoerd. Data zijn verkregen via vragenlijsten, afgenomen bij 125 groep acht leerlingen van de basisschool; 70 leerlingen uit Kruiskamp en Schutskamp, een hoogrisicogebied, en 55 leerlingen uit de Abdijen- en Staatsliedenbuurt, een laagrisicogebied. Verschillen tussen beide groepen zijn bepaald. Ook is de invloed van geslacht, etniciteit en woonsituatie op de aanwezigheid van risico- en protectieve factoren onderzocht. De resultaten lieten zien dat jonge adolescenten uit een hoogrisicogebied als Kruiskamp en Schutskamp vaker vroeg delinquent gedrag vertoonden en de buurt waarin zij woonden als onveiliger beoordeelden dan jonge adolescenten uit een laagrisicogebied als de Abdijen- en Staatsliedenbuurt. Daarnaast ervoeren meisjes, allochtone leerlingen en leerlingen die bij beide biologische ouders woonden minder risico's en meer protectie dan jongens, autochtone leerlingen en leerlingen die niet bij beide biologische ouders opgroeiden. Als laatste werden significante verschillen gevonden voor de aanwezigheid van risico- en protectieve factoren op schoolniveau en zijn voorspellers van vroeg delinquent gedrag geïdentificeerd. Mogelijke verklaringen voor de resultaten komen aan bod. Er wordt afgesloten met beleidsaanbevelingen die een brug leggen tussen het onderzoek en de praktijk.

KEY WORDS: jeugddelinquentie; adolescentie; risico- en protectieve factoren; geslacht; etniciteit; woonsituatie; school; voorspellers vroeg delinquent gedrag.

1. Inleiding

Jeugddelinquentie is geen nieuw verschijnsel, er is al lange tijd aandacht voor dit maatschappelijke probleem. Ondanks extra maatregelen op het gebied van preventie en bestrijding, glijden kinderen en jongeren nog steeds af naar de criminaliteit en gaan jonge criminelen onverminderd door. De laatste jaren is meer aandacht gekomen voor jeugdcriminaliteit in groepsverband. Ferwerda en Kloosterman (2006) hebben naar aanleiding hiervan de shortlistmethodiek ontwikkeld, een instrument waarmee de aard en omvang van problematische jeugdgroepen in beeld kan worden gebracht. Na een landelijke inventarisatie publiceerde het ministerie van Binnenlandse Zaken in januari 2010 een artikel over het aantal jeugdgroepen in Nederland. Opvallend is onder andere het grote aantal jeugdgroepen in de provincie Noord-Brabant (Ferwerda & Ham, 2010).

Ook gemeente 's-Hertogenbosch kampt met problematische jeugd. In wijk West zijn drie overlastgevende en één criminele jeugdgroep actief (Gemeente 's-Hertogenbosch, 2009). Deze groepen begeven zich onder andere in het gebied Kruiskamp en Schutskamp. De gemeente besteedt sinds 2008 extra aandacht aan problematische jeugd. Een belangrijke doelstelling is het voorkomen van aansluiting door jeugdigen bij problematische jeugdgroepen (Gemeente 's-Hertogenbosch, 2009). Recent werd publiekelijk aandacht gegeven aan jeugddelinquentie in 's-Hertogenbosch. Op 10 en 11 februari 2010 verschenen artikelen in het Brabants Dagblad 's-Hertogenbosch: "Beeld van Bossche jeugdcriminelen" (Brink, 2010) en "Roep om harde aanpak jeugdgroepen" (Lith & Brink, 2010). Deze berichten geven de actualiteit en ernst van de problematiek rondom jeugddelinquentie in 's-Hertogenbosch aan.

Verschillende factoren kunnen de kans op het ontstaan van delinquent gedrag vergroten of verkleinen. Uit enkele oriënterende gesprekken met medewerkers van gemeente 's-Hertogenbosch is gebleken dat in Kruiskamp en Schutskamp relatief veel factoren aanwezig zijn die de kans op delinquentie bij jeugdigen vergroten. In deze buurten, gelegen in wijk West, is onderzoek gedaan. Onderzocht is in welke mate risico- en protectieve factoren aanwezig zijn op individueel niveau en in de directe en wijdere omgeving van groep acht leerlingen uit Kruiskamp en Schutskamp. Om de verkregen data juist te kunnen interpreteren is een vergelijkingsgroep samengesteld. Deze groep bestaat uit groep acht leerlingen woonachtig in de Abdijen- en Staatsliedenbuurt in Maaspoort. De onderzoeksvraag die wordt beantwoord in dit onderzoek luidt: *Welke risico- en protectieve factoren vergroten of verkleinen de kans op delinquentie bij jeugdigen uit Kruiskamp en Schutskamp?*

Om antwoord te geven op de onderzoeksvraag is allereerst een vooronderzoek uitgevoerd via een analyse van beleidsdocumenten op wijkniveau en interviews met sleutelfiguren werkzaam in wijk West, waaronder Kruiskamp en Schutskamp. Met dit vooronderzoek kon een gedetailleerd beeld worden geschetst van het onderzoeksgebied en is input verkregen voor het ontwikkelen van een onderzoeksinstrument voor het hoofdonderzoek. Daarnaast heeft het vooronderzoek, in combinatie met een literatuurstudie, geleid tot het formuleren van enkele onderbouwde hypotheses. Deze hypotheses zijn getoetst in het hoofdonderzoek; een kwantitatief onderzoek bij zeven basisscholen in Kruiskamp en Schutskamp en de Abdijen- en Staatsliedenbuurt.

Dit artikel start met een theoretisch kader waarmee belangrijke risico- en protectieve factoren die samenhangen met jeugddelinquentie in kaart worden gebracht. Een weergave van de resultaten uit het vooronderzoek volgt. Deze resultaten geven aanleiding tot hypotheses, die in het hoofdonderzoek worden getoetst. Na een beschrijving van de methoden en resultaten van het hoofdonderzoek volgt een discussie. Het artikel eindigt met beleidsaanbevelingen voor de gemeente 's-Hertogenbosch.

2. Literatuur

Risico- en protectieve factoren

Verschillende factoren kunnen apart van elkaar, maar vaak in samenspel, de kans op het ontstaan van probleemgedrag bij kinderen en jongeren vergroten of verkleinen. Factoren die een bedreiging vormen voor een positieve ontwikkeling worden ook wel risicofactoren genoemd. Factoren die kinderen en jongeren beschermen tegen het ontwikkelen van probleemgedrag, worden beschermende of protectieve factoren genoemd. Risico- en protectieve factoren kunnen betrekking hebben op het individuele kind of de individuele jongere, de directe omgeving: het gezin, de school en leeftijdsgenoten en de wijdere omgeving: de buurt of maatschappij (Meij & Boendermaker, 2008).

Meij en Boendermaker (2008) beweren dat kinderen of jongeren probleemgedrag ontwikkelen wanneer de protectieve factoren onvoldoende tegenwicht bieden aan de risicofactoren. Dit betekent dat bij probleemgedrag de balans tussen risico- en protectieve factoren verstoord is. Dit sluit aan bij het cumulatieve risicoperspectief. Binnen het cumulatieve risicoperspectief staat centraal dat het aantal risicofactoren, en niet het type risicofactoren, bepalend is voor het ontstaan van probleemgedrag (Hooper, Burchinal, Erwick-Roberts, Zeisel & Neebe, 1998; Sameroff, Seifer, Baldwin & Baldwin, 1993). De resultaten uit het onderzoek van Atzaba-Poria, Pike en Deater-Deckard (2004) laten zien dat het aantal risicofactoren inderdaad bepalend is voor het ontstaan van probleemgedrag; hoe meer risico's kinderen ervaren, hoe meer probleemgedrag zij laten zien. Zij deden onderzoek bij 125 kinderen in de leeftijd van zeven tot tien jaar en hun ouders. Atzaba-Poria et al. (2004) vonden daarnaast dat de mate waarin een risicofactor aanwezig is belangrijk is bij het voorspellen van kinduitkomsten.

Naast het aantal aanwezige risicofactoren is echter ook het type factor van belang. Uit hetzelfde onderzoek van Atzaba-Poria et al. (2004) blijkt dat enkel risicofactoren in de directe omgeving significante voorspellers zijn van externaliserend gedrag. Risicofactoren binnen het gezin laten bijvoorbeeld een sterkere relatie zien met gehoorzaamheidsproblemen dan met ander probleemgedrag.

Laan, van der, Blom en Kleemans (2009) maken onderscheid tussen lange termijn en korte termijn risicofactoren. Risicofactoren die op lange termijn aanwezig zijn, maar ook risicofactoren die enkel op korte termijn aanwezig zijn, zoals alcoholgebruik, zijn belangrijk bij het voorspellen en verklaren van delinquent gedrag.

Uit bovenstaande blijkt dat het aantal, het type en de duur van aanwezige risico- en protectieve factoren meegenomen moeten worden bij het voorspellen en verklaren van jeugd delinquentie.

Risico- en protectieve factoren op individueel niveau

Risico- en protectieve factoren kunnen zich op verschillende niveaus voordoen, ook op het niveau van het individu. Belangrijke factoren zijn onder andere geslacht, etniciteit, zelfcontrole, zelfvertrouwen en vroeg antisociaal en delinquent gedrag. Deze en meer risico- en protectieve factoren op individueel niveau worden hieronder behandeld.

Geslacht. Een eerste factor die bepalend is gebleken voor delinquent gedrag is geslacht. Hay (2003) beweert dat geslacht zelfs één van de meest belangrijke voorspellers is van crimineel en delinquent gedrag. Jongens vertonen vaker delinquent gedrag dan meisjes. Het verschil tussen jongens en meisjes is volgens Hay (2003) te verklaren door de verschillen in ervaringen en reacties op familiegerelateerde factoren. Hij vond dat jongens vaker rapporteren dat zij lichamelijk gestraft worden na grensoverschrijdend gedrag. Lichamelijke straffen vormen een risicofactor voor delinquentie (Hay, 2003). Een tweede bevinding uit het onderzoek is dat meisjes meer gevoelens van schuld ervaren. Omdat schuld negatief gerelateerd is aan delinquentie, vertonen meisjes minder delinquent gedrag (Hay, 2003).

Uit onderzoek van Fagan, Horn, Hawkins en Arthur (2007) blijkt dat jongens zich tweemaal vaker in de criminaliteit begeven dan meisjes. De vraag die vervolgens werd gesteld was of jongens en meisjes ook verschillen in de manier waarop zij de aanwezigheid van risico- en protectieve factoren ervaren. Fagan et al. (2007) onderzochten genderverschillen voor 22 psychosociale risico- en protectieve factoren die samenhangen met delinquentie. Zij deden onderzoek bij bijna 8000 studenten met een gemiddelde leeftijd van 15.6 jaar. Fagan et al. (2007) vonden dat jongens een hogere mate van blootstelling aan risico's en een lagere mate van bescherming ervaren dan meisjes. Daarnaast werd gevonden dat de relatie tussen 12 van de 22 factoren en delinquentie sterker was voor jongens dan voor meisjes. Dit geldt onder andere voor risicofactoren als uitingen van pro-delinquentie en pro-middelengebruik en protectieve factoren als hechting aan vader en sociale vaardigheden. Fagan et al. (2007) concludeerden naar aanleiding van deze resultaten dat de combinatie van de hoge mate van blootstelling aan risico's en de sterke relatie tussen risicofactoren en delinquentie, oorzaak is van de oververtegenwoordiging van jongens in de criminaliteit.

Etniciteit. Felson, Deane en Armstrong (2008) beweren dat naast geslacht ook etniciteit samenhangt met delinquent gedrag. Zij gebruikten voor hun onderzoek data uit AddHealth, een grote longitudinale dataset representatief voor adolescenten uit de zevende tot en met de twaalfde klas. Zij concludeerden dat zwarte adolescenten vaker betrokken zijn bij gewelddadige criminaliteit dan blanke adolescenten. Dit geldt echter niet voor andere vormen van criminaliteit, zoals het gebruik van illegale drugs. De verschillen tussen zwarte en blanke adolescenten voor geweld bleken samen te hangen met demografische gegevens. Zwarte adolescenten wonen vaker in stedelijke gebieden, hebben vaker laagopgeleide en arme ouders en groeien vaker op in een eenoudergezin. Felson et al. (2008) vonden daarnaast dat de invloed van etniciteit op geweld sterker is voor adolescenten die eigenlijk weinig risico lopen om geweld te gebruiken: meisjes en adolescenten van hoog opgeleide en intacte families. Junger en Polder (1992) deden onderzoek in Nederland bij jongens met vier verschillende etnische achtergronden: Nederlands, Marokkaans, Turks en Surinaams. Het aantal arrestaties van Marokkaanse, Turkse en Surinaams jongens was significant hoger dan het aantal arrestaties van Nederlandse jongens. Deze conclusie hield stand nadat gecontroleerd werd voor sociaal economische status (SES). Een mogelijke verklaring voor de oververtegenwoordiging van bepaalde etnische groeperingen in de criminaliteit is de straatcultuur waarin met name Marokkaanse jongeren socialiseren (Hadioui, 2008).

Zelfcontrole. Naast gender en etniciteit vergroten of verkleinen verschillende karaktereigenschappen de kans op delinquentie. Kemp, Vermulst, Finkenauer, Scholte, Overbeek en Rommes (2009) onderzochten of de mate van zelfcontrole bij jonge adolescenten een voorspeller is van antisociaal gedrag in de toekomst. De resultaten lieten zien dat een hoge mate van zelfcontrole gerelateerd is aan minder agressief en delinquent gedrag in de toekomst, gemeten in tijdperiodes van zes maanden. Dit geldt voor zowel jongens als meisjes. Er werd gecontroleerd voor eerder agressief en delinquent gedrag. Enkel voor jongens werd een wederkerige relatie gevonden tussen zelfcontrole en delinquent gedrag; een lage mate van zelfcontrole leidt bij jongens niet alleen tot meer agressief en delinquent gedrag, ook leidt een hoge mate van delinquent gedrag tot een lage mate van zelfcontrole (Kemp et al., 2009). Salmi en Kivivuori (2006) onderzochten de relatie tussen sociaal kapitaal en delinquentie middels vragenlijsten die werden afgenomen bij 5142 15- en 16 jarigen van Finse afkomst. Uit het onderzoek bleek dat een lage mate van sociale steun door ouders, een lage mate van controle door de leerkracht en een lage mate van inter-persoonlijk vertrouwen samenhangen met delinquent gedrag. Salmi en Kivivuori (2006) concluderen echter dat de relatie tussen sociaal kapitaal en criminaliteit grotendeels verklaard kan worden door een derde factor: zelfcontrole.

Impulsiviteit. Colder en Stice (1998) deden onderzoek naar de relatie tussen impulsiviteit en delinquentie bij een etnisch gemengde groep jongeren van 16 tot 19 jaar. Zij vonden niet alleen dat impulsiviteit een voorspeller is van delinquentie, maar ook dat impulsiviteit het verband tussen

boosheid en delinquentie modereert. Dit betekent dat de relatie tussen boosheid en delinquentie enkel significant is voor impulsieve adolescenten (Colder & Stice, 1998). Esbensen en Weerman (2005) namen impulsiviteit, risicozoekend gedrag en driftig temperament mee in hun onderzoek onder de noemer lage mate van zelfcontrole. Zij vonden dat leden van jeugdgroepen in Amerika en Nederland significant vaker een lage mate van zelfcontrole hebben, dan niet-leden.

Zelfvertrouwen. Donnellan, Trzesniewski, Robins, Moffitt en Caspi (2005) vonden in drie studies, uitgevoerd in verschillende landen, een robuuste relatie tussen een lage mate van zelfvertrouwen en externaliserende problemen. Verschillende onderzoeksmethoden werden gebruikt: zelfrapportage door 11- en 13-jarige studenten, rapportage door leerkrachten en rapportage door ouders. Alle onderzoeksmethoden leidden tot hetzelfde resultaat. Het onderzoek toont daarnaast aan dat zelfvertrouwen een voorspeller is van agressief gedrag in de toekomst; 11-jarigen met weinig zelfvertrouwen laten een toename in agressief gedrag zien op 13-jarige leeftijd (Donnellan et al., 2005).

Morele houding. Een andere belangrijke karaktereigenschap die een jongere in een risicovolle positie plaatst is het hebben van een positieve houding ten opzichte van antisociaal gedrag (Beyers, Loeber, Wikstrom & Stouthamer-Loeber, 2001). Beyers et al. (2001) deden onderzoek naar de invloed van de SES van de buurt op delinquent gedrag van mannelijke 13- tot 19-jarigen. Zij vonden dat een positieve attitude ten opzichte van antisociaal gedrag, maar ook hyperactiviteit, impulsiviteit, concentratieproblemen, een gemis aan schuldgevoelens en delinquent gedrag van vrienden, significante voorspellers zijn van gewelddadig gedrag, onafhankelijk van de SES van de buurt. Zij concluderen daarnaast dat biologisch bepaalde risicofactoren, zoals hyperactiviteit, impulsiviteit en concentratieproblemen, sterkere voorspellers zijn van gewelddadig gedrag bij mannelijke adolescenten woonachtig in buurten met een hoge SES, dan voor mannelijke adolescenten uit buurten met een lage SES.

Leerbeperving. McNamara en Willoughby (2010) onderzochten de relatie tussen een leerbeperving en risicozoekend gedrag. Zij deden longitudinaal onderzoek bij jeugdigen, waarbij één meting werd afgenomen op 14- of 15-jarige leeftijd en één op 16- of 17-jarige leeftijd. Zij vergeleken twee groepen; jeugdigen waarbij een leerbeperving was gediagnosticeerd en jeugdigen zonder leerbeperving. Via *matching* werden twee jeugdigen aan elkaar gekoppeld die overeen kwamen wat betreft geslacht, leeftijd en opleidingsniveau van ouders. Uit het onderzoek komt naar voren dat adolescenten met een leerbeperving vaker risicozoekend gedrag, zoals agressief en delinquent gedrag, roken, blowen en gokken, vertonen. Adolescenten met een leerbeperving lieten daarnaast een grotere toename zien in risicozoekend gedrag tussen tijdstip een en twee, dan hun leeftijdsgenoten zonder leerbeperving (McNamara & Willoughby, 2010). In verscheidene studies wordt echter geen directe relatie tussen een leerbeperving en jeugd-delinquentie gevonden (Malmgren, Abbott & Hawkins, 1999; Mills, Cole, Jenkins & Dale, 2002; Waldie & Spreen, 1993).

Vroeg antisociaal en delinquent gedrag. Een laatste, maar mogelijk meest belangrijke, risicofactor op individueel niveau is vroeg antisociaal en delinquent gedrag. Wanneer een kind of jongere op jonge leeftijd antisociaal en delinquent gedrag vertoont, zet dit zich vaak voort in de toekomst (Loeber & Hay, 1997). Volgens Loeber en Hay (1997) ontwikkelt vroeg antisociaal en delinquent gedrag bij jongens zich in veel gevallen volgens kenmerkende paden. Zij vonden bewijs voor drie ontwikkelingspaden: het open ontwikkelingspad, het autoriteit-conflict ontwikkelingspad, en het verholen ontwikkelingspad. Bij de meeste jongens ontwikkelt antisociaal en delinquent gedrag zich volgens het open ontwikkelingspad, waarbij agressief gedrag wordt opgevolgd door fysiek vechten en fysiek vechten door gewelddadig gedrag. Kenmerkend voor elk ontwikkelingspad is dat de ernst van het probleemgedrag toeneemt naarmate de jeugdige ouder wordt. Probleemgedrag op jonge leeftijd is dus een voorspeller van ernstig probleemgedrag op latere leeftijd (Loeber & Hay, 1997).

Dit laatste gaat niet altijd op. Probleemgedrag kan ook van tijdelijke aard zijn. Van belang is daarom om onderscheid te maken tussen jeugdigen die tijdelijk experimenteren met antisociaal en delinquent gedrag en jeugdigen waarbij dit gedrag zich voortzet in de volwassenheid (Loeber & Hay, 1997). Moffitt (1993) maakt onderscheid tussen twee groepen: jongeren die enkel in de adolescentie delinquent gedrag vertonen en jongeren die al in de kindertijd antisociaal en delinquent gedrag vertonen en waarbij dit gedrag aanhoudt naarmate zij ouder worden. Probleemgedrag in de kindertijd is bij de laatste groep een voorspeller van ernstige delinquentie in de volwassenheid. De oorzaak van het probleemgedrag bij deze groep is volgens Moffitt (1993) vooral gelegen in persoonlijke kenmerken, zoals een lage intelligentie en impulsiviteit. De negatieve uitkomst van deze kenmerken wordt echter vaak versterkt door omgevingsfactoren, zoals een instabiele gezinssituatie (Moffitt, 1993).

Risico- en protectieve factoren in de directe omgeving

Atzaba-Poria et al. (2004) beweren dat externaliserend probleemgedrag met name het gevolg is van een opeenstapeling van risicofactoren in de directe omgeving van een kind of jongere. Drie belangrijke contexten in de directe omgeving van adolescenten worden hieronder behandeld: het gezin, de school en leeftijdsgenoten.

Het gezin

Er zijn verschillende onderzoeken gedaan naar de effecten van de gezinssamenstelling, het familiefunctioneren en de opvoeding op het ontstaan van delinquent gedrag bij jeugdigen.

Gezinssamenstelling. Uit onderzoek van Petts (2009) blijkt dat jeugdigen die opgroeien in een gezin met twee biologische ouders minder vaak delinquent gedrag ontwikkelen dan jeugdigen die opgroeien in een andere gezinsstructuur. Een gezin met twee biologische ouders biedt een jeugdige meer steun en controle, wat hem behoedt voor delinquentie (Petts, 2009). Kierkus en Hewitt (2009) deden onderzoek naar de mate waarin geslacht, etniciteit, leeftijd, SES, gezinsgrootte en woonplaats de relatie tussen opgroeien in een niet-traditionele gezinsstructuur en delinquent gedrag beïnvloeden. Zij vonden dat adolescenten die opgroeien in een niet-traditionele gezinsstructuur meer kans lopen op het plegen van algemeen delinquent gedrag, geweldsdelicten, eigendomsdelicten en middelengebruik, dan adolescenten die opgroeien bij beide biologische ouders. Deze conclusie hield stand nadat gecontroleerd werd voor demografische gegevens (Kierkus & Hewitt, 2009).

Familiefunctioneren. Gorman-Smith, Tolan, Loeber en Henry (1998) onderzochten de relatie tussen patronen van familieproblemen en delinquent gedrag bij mannelijke adolescenten van etnische minderheden. Zij vonden dat mannen die regelmatig ernstige delicten plegen vaker opgroeien in gezinnen met problemen, zoals conflicten, een gemis aan ouderbetrokkenheid en verwaarlozing. Veelplegers komen daarnaast relatief vaak uit gezinnen met ouders die zelf antisociaal en crimineel gedrag vertonen of antisociale en agressieve gedachten bij de jeugdige stimuleren. Niet-delinquente jeugdigen groeien daarentegen relatief vaak op in gezinnen die minimaal verstoord zijn; waar weinig conflicten voorkomen en weinig problemen spelen. De protectieve functie van gezond familiefunctioneren gaat met name op voor jongeren uit risicowijken (Gorman-Smith et al., 1998).

Hoeve, Smeenk, Loeber, Stouthamer-Loeber, van der Laan en Gerris (2007) vonden dat een gemis aan structuur en organisatie binnen het gezin de kans op delinquent gedrag in de vroege volwassenheid vergroot. Deze familiefactor bleek zelfs een betere voorspeller van delinquent gedrag in de vroege volwassenheid dan agressief gedrag op jonge leeftijd.

Opvoeding. Uit het onderzoek van Hoeve et al. (2007) komt daarnaast naar voren dat kenmerken van de opvoeding, zoals warmte en supervisie, voorspellers zijn van delinquent gedrag in de vroege volwassenheid van mannen. De relatie tussen warmte en supervisie en delinquentie bleek echter niet significant wanneer gecontroleerd werd voor eerder antisociaal gedrag en demografische

variabelen. Etniciteit bleek een sterke voorspeller van delinquent gedrag. Hoeve et al. (2007) vonden dat de kans op delinquentie anderhalf keer zo groot is voor mannen met een Afrikaans-Amerikaanse etniciteit dan voor mannen van Amerikaanse afkomst. Als laatste werd geen invloed van opvoedingsstijlen gevonden; geen van beide opvoedingsstijlen, autoritair en autoritair opvoeden, bleek een significante voorspeller van delinquent gedrag bij mannen in de vroege volwassenheid (Hoeve et al., 2007).

Hoeve, Dubas, Eichelsheim, van der Laan, Smeenk & Gerris (2009) vonden middels een meta-analyse wel een significante relatie tussen ouderlijke steun en delinquent gedrag. Negatieve aspecten van ouderlijke steun, zoals verwaarlozing en vijandigheid, bleken uit het onderzoek sterke voorspellers van delinquent gedrag (Hoeve et al., 2009). Zij vonden daarnaast een positieve relatie tussen psychologische controle en delinquent gedrag.

Kemp, de, Scholte, Overbeek en Engels (2007) onderzochten, middels een longitudinale studie bij 11- tot en met 14-jarigen uit Utrecht, op welke manier de ouderlijke opvoeding bijdraagt aan veranderingen in delinquent gedrag van jonge adolescenten. Zij vonden dat een hoge mate van ouderlijke steun en toezicht de kans op delinquent gedrag in de toekomst vermindert. Daarnaast vonden zij dat psychologische controle juist bevorderend is voor delinquent gedrag bij adolescenten. Beide relaties worden echter gemodereerd door het geslacht van ouder en jeugdige, de leeftijd van de jeugdige en het type delict (Hoeve et al., 2009).

Binding met sociale instituties. Laundra, Kiger en Bahr (2002) deden onderzoek naar de effecten van sociale instituties op delinquentie, bij 4.987 leerlingen uit Utah. Uit het onderzoek blijkt dat een lage mate van verbondenheid bij ouders, school en leeftijdsgenoten een belangrijke voorspeller is van delinquent gedrag in de toekomst. De mate van verbondenheid heeft zelfs een grotere voorspellende waarde dan geloof in de morele orde. Een lage mate van verbondenheid komt voort uit gevoelens van vervreemding (Laundra et al., 2002). Bohnert, Richards, Kohl en Randall (2009) concluderen dat adolescenten die gevoelens van vervreemding ervaren vaker depressieve gevoelens en delinquent gedrag rapporteren dan adolescenten die geen gevoelens van vervreemding ervaren. Zij deden onderzoek bij 246 jonge adolescenten van Afrikaans-Amerikaanse afkomst.

Pauwels en Svensson (2010) onderzochten de invloed van informele controle, geoperationaliseerd in hechting aan ouders, ouderlijke controle en de band met school, op delinquent gedrag. Zij vonden dat een zwakke hechting aan ouders, zwakke ouderlijke controle, en een zwakke band met school, gerelateerd zijn aan een hoge mate van delinquent gedrag en een lage mate van zelfcontrole, onafhankelijk van geslacht, etniciteit of familiestructuur.

De school

Uit enkele van bovenstaande onderzoeken blijkt dat niet alleen het gezin in belangrijke mate bepalend is voor het wel of niet ontwikkelen van delinquent gedrag, maar ook de school.

Binding met de school. Een schoolgerelateerde factor die de ontwikkeling van delinquent gedrag beïnvloedt is de schoolorganisatie. Studenten die naar een meer gemeenschappelijk georganiseerde school gaan, een school waar informele sociale relaties, normen, ervaringen, samenwerking en participatie nadrukkelijk aandacht krijgen, vertonen minder vaak delinquent gedrag dan studenten die op een minder gemeenschappelijk georganiseerde school onderwijs volgen. Dit komt omdat de eerste groep meer verbondenheid ervaart met de school (Payne, 2008). Studenten die meer verbondenheid ervaren met de school en leerkracht, meer betrokken zijn bij het onderwijs en de schoolregels en -normen opvolgen, lopen een kleinere kans op het ontwikkelen van delinquent gedrag (Payne, 2008). Ook Jenkins (1995) vond bewijs voor de relatie tussen een zwakke verbondenheid met school en delinquent gedrag. Zij nam vragenlijsten af bij 754 studenten, deed open interviews met studenten en leerkrachten en voerde observaties uit in klassen. Jenkins (1995) vond dat een afname van verbondenheid met de school leidde tot een toename van schoolcriminaliteit, wangedrag op school

en spijbelgedrag. Een hoge mate van verbondenheid bij de school wordt vaker gevonden bij meisjes, blanke studenten, studenten die een hoog onderwijsniveau volgen, studenten met een hoog opgeleide moeder en studenten met ouders die actief betrokken zijn bij het onderwijs van hun kind. De verbondenheid met school medieert de relatie tussen invloedrijke factoren, zoals persoonlijke achtergrond, betrokkenheid van familieleden en onderwijsniveau, en delinquent gedrag (Jenkins, 1995).

Maddox en Prinz (2003) concludeerden aan de hand van een meta-analyse dat middelengebruik, delinquentie, antisociaal gedrag, matige academische prestaties en een laag zelfbeeld vaker voorkomen bij studenten die een zwakke verbondenheid met school ervaren. Deze relaties zijn echter zelden causaal en worden beïnvloedt door geslacht, etniciteit en SES.

(School)activiteiten. Wong (2005) vond dat activiteiten als studeren en het maken van huiswerk de verbondenheid met school versterken en daardoor de kans op delinquent gedrag verkleinen. Tijd doorbrengen met vrienden verzwakt daarentegen de band met school en vergroot de kans op delinquent gedrag. De relatie tussen de tijd die wordt doorgebracht met vrienden en delinquentie wordt echter beïnvloed door twee factoren: de hechtheid van de relaties die de adolescent heeft met vrienden en de betrokkenheid van vrienden bij delinquentie (Wong, 2005). Paetsch en Bertrand (1997) vonden dat studenten die meer tijd spenderen aan het maken van huiswerk en hogere cijfers halen minder delinquent gedrag rapporteren. Studenten die voortijdig het onderwijs verlaten, regelmatig spijbelen of geschorst zijn, rapporteren daarentegen relatief vaak een gemiddeld of hoog niveau van delinquent gedrag (Paetsch & Bertrand, 1997).

Schooluitval. Sweeten, Bushway en Paternoster (2009) deden onderzoek naar schooluitval en delinquent gedrag met data uit het National Longitudinal Survey of Youth Cohort 1997. Zij vonden geen bewijs voor een causale relatie tussen schooluitval en delinquent gedrag. Jeugdigen die voortijdig het onderwijs verlaten, ervaren vaak al lange tijd problemen op school en vertonen al lange tijd antisociaal gedrag. Deze geschiedenis van problemen is oorzaak voor de verschillen wat betreft delinquent gedrag tussen voortijdig schoolverlaters en niet voortijdig schoolverlaters. Aandacht voor het proces dat leidt tot schooluitval is daarom van belang (Sweeten et al., 2009).

Leeftijdsgenoten

Naast het gezin en de school doen zich risico- en protectieve factoren voor op het gebied van leeftijdsgenoten.

Delinquent gedrag van vrienden. Jonge adolescenten zijn sterk gericht op leeftijdsgenoten en het aangaan van vriendschappen. Zij voegen zich graag naar de sociale normen van anderen, zodat ze 'erbij horen'. Deze grote conformiteit aan gedrag en meningen van leeftijdsgenoten zorgt ervoor dat jonge adolescenten geneigd zijn mee te gaan in (delinquent) gedrag van anderen (Custers & Engels, 2003). Custers en Engels (2003) toonden met longitudinaal onderzoek, bij 1841 leerlingen met een gemiddelde leeftijd van 12.6, aan dat adolescenten met delinquent gedrag vaker een vriend hebben die ook delinquent is, dan adolescenten die geen delinquent gedrag vertonen. Dit geldt voor jongens en meisjes.

Brendgen, Vitaro en Bukowski (2000) deden onderzoek naar de relatie tussen vriendschappen met deviante leeftijdsgenoten en de emotionele adaptatie van adolescenten. De onderzoekspopulatie bestond uit drie groepen: adolescenten met deviante vrienden, adolescenten met niet-deviante vrienden en adolescenten zonder wederkerige vriendschappen. Brendgen et al. (2000) vonden dat adolescenten met deviante vrienden meer grensoverschrijdend gedrag vertonen dan adolescenten met niet-deviante vrienden. Adolescenten met deviante vrienden zijn daarnaast vaker delinquent dan leeftijdsgenoten met niet-deviante vrienden en leeftijdsgenoten zonder vrienden. Een mogelijke verklaring is dat delinquente adolescenten vriendschappen vormen met delinquente leeftijdsgenoten, omdat zij hetzelfde gedrag vertonen en attitudes delen (Snyder, Dishion & Patterson, 1986). Een andere

mogelijke verklaring is dat delinquente vrienden het delinquente gedrag van adolescenten doen toenemen, omdat adolescenten de sociale normen van deze vrienden adopteren (Selfhout, Branje & Meeus, 2008). Selfhout et al. (2008) vonden dat een toename van delinquent gedrag van een beste vriend leidt tot een toename van delinquent gedrag bij adolescenten, en andersom. Dit resultaat werd enkel gevonden voor jongens. McGloin (2009) deed vergelijkbaar onderzoek en nam de balanstheorie als uitgangspunt. Ook zij vond dat adolescenten het niveau van hun delinquente gedrag aanpassen aan dat van hun beste vriend. Onevenredigheid in delinquent gedrag van de adolescent en zijn of haar beste vriend zorgt dus voor veranderingen in delinquent gedrag bij de adolescent. Dit betekent dat een beste vriend met een laag delinquentieniveau, het delinquente gedrag van de adolescent kan doen afnemen. Tegelijkertijd kan een beste vriend met een hoog delinquentieniveau, het delinquente gedrag van de adolescent doen toenemen (McGloin, 2009).

Deviantietraining. Dishion, Spracklen, Andrews en Patterson (1996) deden onderzoek naar het interactieproces tussen mannelijke adolescenten en hun vrienden met gebruik van video-opnames. Zij concludeerden dat positieve bekrachtiging van deviante topics tijdens gesprekken, ook wel deviantietraining genoemd, een belangrijke voorspeller is van delinquent gedrag in de toekomst (Dishion et al., 1996).

Risico- en protectieve factoren in de bredere omgeving

Hawkins (1999) identificeert de volgende factoren op het niveau van de gemeenschap die de kans op delinquent gedrag in de adolescentie of vroeg volwassenheid vergroten: de aanwezigheid van wapens, wetten en normen die het gebruik van wapens, drugs en criminaliteit mogelijk maken, zwakke binding met de wijk, disorganisatie in de gemeenschap en economische deprivatie. Deze risicofactoren doen zich in iedere gemeenschap in verschillende mate voor (Hawkins, 1999). Een zwakke binding met de wijk, disorganisatie in de gemeenschap, economische deprivatie en andere risico- en protectieve factoren op het niveau van de bredere omgeving worden hieronder behandeld. Als eerste komt disorganisatie in de gemeenschap aan bod.

Disorganisatie in de gemeenschap. Binnen de sociale disorganisatie theorie staat centraal dat de criminaliteit in een gemeenschap samenhangt met de mogelijkheden van die gemeenschap om formele en informele netwerken tussen bewoners te bekrachtigen. Netwerken zorgen voor gedeelde waarden en het gezamenlijk voorkomen en oplossen van sociale problemen. Wijken met weinig formele en informele netwerken worden vaak gekenmerkt door armoede, eenoudergezinnen, etnische heterogeniteit en mobiliteit. In deze wijken komt vaker jeugddelinquentie voor (Bursik & Grasmick, 1993). Kingston, Huizinga en Elliott (2009) deden, in het verlengde van de sociale disorganisatie theorie, onderzoek naar de structurele variabelen in een gemeenschap die invloed hebben op sociale processen en delinquentie bij adolescenten. Deze studie laat zien dat de mate waarin een wijk structureel achtergesteld is van invloed is op de sociale processen in de wijk. Variatie in armoede is bijvoorbeeld bepalend voor variatie in de beoordeling van sociale instituties door bewoners. Ouimet (2000) deed onderzoek naar de invloed van sociale disorganisatie op jeugddelinquentie in Montreal. Sociale disorganisatie werd in dit onderzoek gemeten aan de hand van het aantal eenoudergezinnen, mobiliteit, immigranten en zwarte inwoners. Er werd een relatie gevonden tussen sociale disorganisatie en het aantal delinquenten dat in een gebied woont (Ouimet, 2000).

Gevoel van gemeenschappelijkheid. Cantillon, Davidson en Schweitzer (2003) verwachtten dat de relatie tussen sociale disorganisatie en het gedrag van jongeren wordt beïnvloed door het gevoel van gemeenschappelijkheid bij bewoners. Cantillon et al. (2003) deden onderzoek bij 103 mannelijke adolescenten, hun ouders en burens. De wijkomgeving bleek bepalend voor de binding met school, participatie op school en schoolresultaten van jongeren. Jongeren die opgroeien in wijken met een sterk gevoel van gemeenschappelijkheid laten vaker pro sociaal gedrag zien dan jongeren die opgroeien in wijken met een zwak gevoel van gemeenschappelijkheid. Gevoel van

gemeenschappelijkheid bleek echter geen significante medeërende factor voor de relatie tussen de welgesteldheid van wijken en jeugd-delinquentie (Cantillon et al., 2003).

Deprivatie. Ousey (2000) deed een meta-analyse van studies naar criminaliteit in regio's, stedelijke gebieden, steden en wijken. Studies naar de variëteit van criminaliteit in stedelijke gebieden en steden focussen zich met name op twee theoretische benaderingen: sociale stratificatie en sociale controle. Binnen de literatuur rondom sociale stratificatie wordt onderscheid gemaakt in absolute deprivatiemodellen, waarin armoede wordt gemeten, en relatieve deprivatiemodellen, waarin economische ongelijkheid wordt gemeten. De meerderheid van de studies laat zien dat een toename in absolute deprivatie en een toename in relatieve deprivatie beide bijdragen aan een toename van criminaliteitscijfers (Ousey, 2000). De resultaten uit het onderzoek van Beyers et al. (2001) sluiten hierbij aan. Adolescenten van 13 tot en met 19 jaar uit wijken met een hoge SES vertonen minder vaak gewelddadig gedrag dan leeftijdsgenoten uit wijken met een lage SES. Daarnaast concluderen Beyers et al. (2001) dat delinquent gedrag van adolescenten uit wijken met een hoge SES vaak te verklaren is door biologisch bepaalde risicofactoren, zoals agressie. Bij adolescenten uit wijken met een lage SES is delinquentie vaak te verklaren door risicofactoren in de directe omgeving, zoals een slechte ouder-adolescent relatie.

Sociale controle. Studies met een focus op het sociale controle perspectief laten zien dat er relatief weinig criminaliteit is in stedelijke gebieden en steden die gekenmerkt worden door een hoge mate van informele controle. Studies naar informele controle in wijken laten echter zien dat de effecten van sociale controle in wijken verschillen naar etniciteit- en klassencompositie van de wijk (Ousey, 2000).

Etnische heterogeniteit. Een tweede conclusie uit het onderzoek van Kingston, Huizinga en Elliott (2009), eerder aangehaald in dit stuk, luidt dat binnen wijken met een hoge mate van etnische heterogeniteit vaak kleine sociale netwerken bestaan en weinig informele controle is, waardoor delinquentie in deze wijken vaak voorkomt.

Sociaaleconomische integratie. Junger-Tas (2001) deed door middel van een literatuurstudie onderzoek naar etnische minderheden, sociale integratie en criminaliteit, waarbij Nederland als casus werd behandeld. Zij beweert dat niet etnische heterogeniteit, maar sociaaleconomische integratie van etnische groepen samenhangt met delinquentie in een bepaald gebied. Sociaaleconomische integratie wordt bepaald door de mate waarin allochtonen zich verbonden voelen met sociale instituties, zoals de familie, school en Westerse normen en waarden. Een beperkte verbondenheid met de familie en school en het afwijzen van Westerse waarden gaan hand in hand met delinquentie (Junger-Tas, 2001).

Straatcultuur. Ook Hadioui (2008) haalt het belang van verbondenheid met sociale instituties aan. Bij veel Marokkaanse delinquenten heeft een emotionele breuk met kerninstituties als het gezin, de moskee en de school plaatsgevonden. Zij socialiseren vervolgens op straat, waar zij delinquent gedrag ontwikkelen. Hierdoor wordt de ontkoppeling met sociale instituties alleen maar versterkt (Hadioui, 2008).

Sociale voorzieningen. Molnar, Cerda, Roberts, en Buka (2008) deden onderzoek naar de relatie tussen bronnen op wijkniveau en agressief en delinquent gedrag bij 9- tot 15-jarigen. Zij constateerden dat organisaties en services voor jeugdigen en hun ouders, jeugdigen beschermen tegen het ontwikkelen van agressief gedrag. Zij vonden daarnaast een interactie-effect voor de aanwezigheid van organisaties en services en pro-sociale leeftijdsgenoten; een hoge concentratie van organisaties en services in combinatie met de aanwezigheid van pro-sociale leeftijdsgenoten biedt extra bescherming tegen het ontwikkelen van agressief gedrag (Molnar et al., 2008).

Hasting (2009) deed onderzoek naar de gevolgen van beperkte services op achtergestelde wijken. Het onderzoek toont aan dat wanneer het aantal publieke services in de omgeving te beperkt is ten opzichte van de behoeften van de bewoners, een wijk steeds verder achtergesteld raakt (Hasting, 2009). Adolescenten uit achtergestelde steden of wijken laten vaker delinquent gedrag zien dan

adolescenten uit welgestelde steden of wijken, onafhankelijk van hun individuele situatie (Weijters, Scheepers & Gerris, 2007). Uit verdere analyses in het onderzoek van Weijters et al. (2007) bleek dat enkel het percentage eenoudergezinnen in een stad of wijk, een van de indicatoren voor welgesteldheid, significant samenhangt met delinquentie bij adolescenten. Gezinsontwrichting blijkt opnieuw een invloedrijke factor voor delinquentie.

Blootstelling aan geweld. Chauhan en Reppucci (2009) onderzochten, middels longitudinaal onderzoek bij 141 meisjes uit een justitiële jeugdinstituting, de relaties tussen de welgesteldheid van de wijk waar deze meisjes opgroeiden, blootstelling aan geweld en delinquent gedrag. Getuige zijn van geweld bleek een voorspeller van delinquent gedrag. Deze relatie is sterker voor zwarte meisjes dan voor blanke meisjes (Chauhan & Reppucci, 2009). Ook uit onderzoek van Peacock, McClure en Agars (2003) blijkt dat blootstelling aan geweld een sterke voorspeller is van delinquentie bij jeugdigen. Peacock et al. (2003) vonden dat adolescenten die blootgesteld zijn aan geweld in de wijk zich vaker begeven in risicovolle situaties. Blootstelling aan geweld is zelfs een belangrijkere voorspeller van delinquentie dan de mate van verbondenheid aan ouders en leeftijdsgenoten (Peacock et al., 2003).

3. Vooronderzoek

Om een gedetailleerd beeld te kunnen schetsen van het onderzoeksgebied Kruiskamp en Schutskamp in West en de Abdijen- en Staatsliedenbuurt in Maaspoort is een vooronderzoek uitgevoerd. Dit vooronderzoek bestond uit een analyse van beleidsdocumenten op wijkniveau en interviews met sleutelfiguren werkzaam in West, waaronder Kruiskamp en Schutskamp. De volgende beleidsdocumenten zijn gebruikt: Wijkschets West: Ruim opgezet, kleurrijk, kwetsbaar (Gemeente 's-Hertogenbosch, 2007), Wijkanalyse stadsdeel West en Engelen (CJG 's-Hertogenbosch, 2009), Sociale kijk op de wijk West (Gemeente 's-Hertogenbosch, 2009), Wijkschets Maaspoort: Weekendwijk, rustig, veilig (Gemeente 's-Hertogenbosch, 2007), Concept trendanalyse Maaspoort 2010 (Gemeente 's-Hertogenbosch, 2010), Sociale kijk op de wijk Maaspoort (Gemeente 's-Hertogenbosch, 2009) en Veiligheidsmonitor 2009 (CJG gemeente 's-Hertogenbosch, 2009). Gebaseerd op de informatie uit de literatuurstudie, zijn relevante gegevens geselecteerd. Interviews zijn afgenomen bij:

1. De wijkmanager van West en Engelen, werkzaam bij de gemeente 's-Hertogenbosch. De wijkmanager heeft een belangrijke rol in het stroomlijnen van werkzaamheden binnen de gemeente en het onderhouden van contact met samenwerkingspartners als welzijnsonderneming Divers, woningbouwcorporaties, politie en Juvans maatschappelijk werk en dienstverlening.
2. De projectleider van de Centra voor Jeugd en Gezin (CJG), werkzaam bij de gemeente 's-Hertogenbosch. De projectleider verricht taken binnen het preventieve jeugdbeleid. Hij coördineert onder andere de ontwikkelingen rondom de CJG in 's-Hertogenbosch. Eén centrum is gevestigd in West.
3. De wijkcoördinator van Kruiskamp en Schutskamp, werkzaam bij welzijnsonderneming Divers. De wijkcoördinator houdt de samenwerking tussen partners die actief zijn in Kruiskamp en Schutskamp draaiende en ondersteund kansrijke initiatieven van professionals en bewoners in dit gebied.
4. Een ambulante kinderwerker, werkzaam bij welzijnsonderneming Divers. De ambulante kinderwerker biedt laagdrempelige hulp in wijk West, zoekt kinderen op in hun eigen omgeving, signaleert behoeften en wijst waar nodig door naar maatschappelijk werk.

Er is daarnaast informatie verkregen uit een vijfde interview met een sociaal beheerder en twee ambulante jongerenwerkers, allen werkzaam bij welzijnsonderneming Divers. Dit interview had de vorm van een focusgroep; de geïnterviewden waren vrij om op elkaar te reageren.

Alle interviews zijn afgenomen met behulp van een vooraf ontwikkelde topiclijst. Deze is terug te vinden in bijlage 1. De interviews zijn opgenomen met een digitale voicerecorder, waardoor de resultaten gemakkelijker uitgewerkt konden worden.

De resultaten uit de analyse van beleidsdocumenten en interviews met sleutelfiguren zijn hieronder weergegeven. Demografische gegevens, gegevens met betrekking tot gezin en opvoeding, sociaaleconomische status, gezondheid, onderwijs, sociale voorzieningen en vrije tijd en leefbaarheid en veiligheid komen aan bod.

Demografie

West is een Bossche wijk met 19.887 inwoners en telt daarmee iets meer inwoners dan Maaspoort, waar 17.909 mensen wonen. In West is 21 procent van de inwoners jonger dan 20 jaar. Dit is ongeveer gelijk aan het percentage jongeren in de hele gemeente en wat lager dan het percentage 0- tot 19-jarigen in Maaspoort. Het aantal jonge kinderen in West zal de komende jaren groeien. Er worden woningen bijgebouwd, waardoor een toestroom van 25- tot 35-jarigen volgt. De projectleider van de CJG geeft aan dat Kruiskamp en Schutskamp een levendig en jong gebied is. In West wonen daarnaast meer jongeren van 20 tot en met 24 jaar dan gemiddeld in 's-Hertogenbosch.

In West wonen veel mensen met een niet-Nederlandse achtergrond ten opzichte van de gehele gemeente en de wijk Maaspoort. Er is een toename van het aantal niet-Nederlandse inwoners in de buurten Kruiskamp en Schutskamp. In West is 49.6 procent van de 0- tot en met 19-jarigen allochtoon; 31.0 procent van deze allochtone jeugdigen is Marokkaans en 30.4 procent is Turks. Deze percentages worden in de beleidsdocumenten niet vermeld voor Maaspoort. De projectleider van de CJG geeft aan dat het aantal allochtone jeugdigen in Maaspoort relatief laag is; Maaspoort is in tegenstelling tot West een overwegend 'witte' wijk. De wijkmanager noemt dat Maaspoort in vergelijking tot West een nieuwe wijk is met een meer homogene bevolkingsgroep.

Bovenstaande gegevens zijn schematisch weergegeven in tabel 1.

Tabel 1

Gegevens 's-Hertogenbosch, West en Maaspoort

Onderwerp	's-Hertogenbosch	West	Maaspoort
Aantal inwoners	134.744	19.887	17.909
Percentage inwoners < 20 jaar	22.7	21	28
Percentage inwoners 20 t/m 24 jaar	6.0	7.6	*
Percentage niet-Nederlandse inwoners	19	32	15
Percentage niet-Nederlandse 0 tot 20-jarigen	22.3	49.6	*
Percentage eenoudergezinnen	3.5	3.2	2.9
Percentage gescheidenen	7.5	7.4	*

*Ontbrekende gegevens; niet in gebruikte beleidsdocumenten vermeldt

Gezin en opvoeding

Het percentage eenoudergezinnen in West is 3.2 procent en is hoger dan het percentage eenoudergezinnen in Maaspoort. Het aantal eenoudergezinnen in West laat een lichte daling zien, met uitzondering van het gebied Kruiskamp en Schutskamp. Het percentage gescheidenen in West is ongeveer gelijk aan het percentage in de gehele gemeente. Dit percentage ontbreekt in de beleidsdocumenten voor Maaspoort. Bovenstaande gegevens zijn schematisch weergegeven in tabel 1. Volgens de projectleider van de CJG ervaren de oudste kinderen van eenoudergezinnen uit West vaak een hoge druk als gevolg van de verantwoordelijkheden die zij toegewezen krijgen door vader of moeder.

Volgens de wijkmanager doen zich in Kruiskamp en Schutskamp veel risico's voor binnen de opvoeding; ouders stellen geen grenzen en kampen met opvoedingsonmacht. Ook de projectleider van de CJG, de wijkcoördinator en de ambulante kinderwerker benoemen de opvoedingsonmacht bij ouders. Ouders nemen volgens de wijkcoördinator niet voldoende tijd voor hun kind, bieden slechte ondersteuning en staan op de verkeerde manier achter hun kind. Dit is volgens haar mogelijk het gevolg van het lage opleidingsniveau en laaggeletterdheid bij ouders. Dit komt overeen met informatie uit de wijkanalyse van stadsdeel West en Engelen (CJG 's-Hertogenbosch, 2009). Hierin staat dat het lage opleidingsniveau van ouders uit Kruiskamp en Schutskamp in sommige gevallen invloed heeft op de begeleiding aan hun kinderen bij conflicten. "Conflicten die ontstaan tussen kinderen gaan soms over op ouders, en in het ergste geval op de hele buurt" (CJG 's-Hertogenbosch, 2009). De ambulante kinderwerker benoemt nadrukkelijk het gemis aan toezicht van ouders wanneer kinderen buiten spelen. In de wijkanalyse van stadsdeel West en Engelen (CJG 's-Hertogenbosch, 2009) staat dat ouders uit Kruiskamp en Schutskamp niet altijd weten waar ze met hun opvoedvragen terecht kunnen.

Uit de wijkanalyse (CJG 's-Hertogenbosch, 2009) blijkt verder dat 12- tot en met 18-jarigen uit West minder vaak een goede relatie hebben met hun ouders dan de gemiddelde Bossche jongere en dat relatief veel kinderen uit Kruiskamp en Schutskamp een achterstand hebben in de taal- en spraakontwikkeling. De projectleider van de CJG benoemt als laatste het relatief hoge aantal *multiprobleemgezinnen* in Kruiskamp en Schutskamp.

Sociaaleconomische status

De wijkmanager noemt dat West enkele zwakke buurtjes kent waar kleine, slechte en goedkope huurwoningen staan. Dit heeft volgens haar gevolgen voor de leefbaarheid in de wijk. Het percentage koopwoningen in West is lager dan in Maaspoort, respectievelijk 39.7 en 68.1 procent. Het aantal koopwoningen in een gebied hangt samen met het gemiddelde inkomen per huishouden. "In Maaspoort wonen meer hoogopgeleiden en tweeverdieners dan in West," (Wijkcoördinator, 2010). Dit noemen ook de ambulante jongerenwerkers. "Maaspoort telt meer middenstanders; volwassenen met een hoge sociaal economische status", (Ambulante jongerenwerkers, 2010). Bovenstaande komt overeen met data uit de beleidsdocumenten. In West is het gemiddelde inkomen per huishouden 18.300 euro, in Maaspoort is dit 22.500 euro.

In West leeft 12.3 procent van de gezinnen onder de armoedegrens. Voor Maaspoort is dit 5.3 procent. Dit komt overeen met data uit de interviews met de wijkmanager, projectleider van de CJG, wijkcoördinator en ambulante jongerenwerkers. Zij geven aan dat in West, waaronder Kruiskamp en Schutskamp, relatief veel armoede heerst.

Het percentage personen met een ABW-uitkering uit Kruiskamp en Schutskamp is 4.4 procent en is daarmee het hoogst ten opzichte van andere wijken en buurten in 's-Hertogenbosch. Het werkloosheidspercentage in Kruiskamp en Schutskamp is ongeveer gelijk aan het stedelijk gemiddelde, ondanks dat het percentage laagopgeleide ouders in Kruiskamp en Schutskamp hoger is dan in andere wijken en buurten in 's-Hertogenbosch.

Uit de wijkanalyse van stadsdeel West en Engelen (CJG 's-Hertogenbosch, 2009) blijkt verder dat gezinnen uit West met 4- tot en met 11-jarige kinderen vaker schulden hebben dan vergelijkbare gezinnen in andere wijken van 's-Hertogenbosch. De slechte financiële situatie van sommige gezinnen zorgt volgens de projectleider van de CJG voor de geringe deelname door kinderen aan georganiseerde vrijetijdsbesteding.

Gezondheid

De wijkmanager, de wijkcoördinator, de ambulante kinderwerker en de ambulante jongerenwerkers geven aan dat relatief veel kinderen uit Kruiskamp en Schutskamp antisociaal en delinquent gedrag vertonen. Volgens de wijkcoördinator is dit gedrag gedeeltelijk te verklaren door een leerbeperking, vaak in samenspel met een stoornis als ADHD of PDD-NOS.

De ambulante kinderwerker noemt dat er veel pestgedrag binnen en buiten scholen voorkomt. Zij haalt ook, net als de ambulante jongerenwerkers, het materialisme van kinderen aan. Kinderen en jongeren hechten veel waarde aan luxe spullen, omdat zij op zoek zijn naar status. Dit hangt volgens de jongerenwerkers mogelijk samen met een negatief zelfbeeld van kinderen en jongeren.

De ambulante kinderwerker geeft daarnaast aan dat kinderen uit Kruiskamp en Schutskamp over het algemeen fysiek en ruw met elkaar omgaan. Dit in tegenstelling tot kinderen uit Maaspoort, die meer sociale vaardigheden hebben en beleefder zijn.

Als laatste noemt één van de ambulante jongerenwerkers dat jongeren uit Maaspoort relatief vaak op jonge leeftijd beginnen met middelengebruik. Middelengebruik door jongeren uit Kruiskamp en Schutskamp behoeft volgens deze jongerenwerker minder aandacht.

Onderwijs

“School speelt een grote rol in de opvoeding van kinderen, dit is een kracht waar gebruik van gemaakt moet worden,” (Ambulante kinderwerker, 2010). In West zijn vijf peuterspeelzalen, zes basisscholen, vier scholen voor voortgezet onderwijs en drie voorzieningen voor speciaal onderwijs gevestigd. De wijkcoördinator geeft aan dat de kwaliteit van de scholen in Kruiskamp en Schutskamp hoog is. Maaspoort telt vier peuterspeelzalen en negen basisscholen, maar geen instellingen voor voortgezet- of speciaal onderwijs.

In West wonen 181 kinderen en jongeren die speciaal onderwijs volgen. Dit is 18 procent van het totaal aantal kinderen en jongeren uit 's-Hertogenbosch dat speciaal onderwijs volgt. In Maaspoort wonen 102 kinderen en jongeren die speciaal onderwijs volgen, 10 procent van het totaal aantal kinderen en jongeren dat speciaal onderwijs volgt. Overeenkomstig met de cijfers uit de beleidsdocumenten geven de wijkcoördinator, wijkmanager, ambulante kinderwerker en de ambulante jongerenwerkers aan dat relatief veel kinderen uit Kruiskamp en Schutskamp een leerbeperking hebben. Een leerbeperking hangt volgens hen samen met antisociaal en delinquent gedrag.

In het schooljaar 2008-2009 verlieten 120 jongeren uit West voortijdig het onderwijs, dit is 24 procent van alle vroegtijdig schoolverlaters in de gemeente. Volgens de wijkmanager is het hoge aantal voortijdig schoolverlaters in West te wijten aan onvoldoende begeleiding tijdens de schoolcarrière. In Maaspoort verlieten in hetzelfde schooljaar 48 jongeren voortijdig het onderwijs, 8 procent van alle vroegtijdig schoolverlaters in de gemeente. In tegenstelling tot de cijfers noemt één van de ambulante jongerenwerkers dat jongeren uit Maaspoort relatief vaak voortijdig het onderwijs verlaten. Jongeren uit Maaspoort hebben volgens de jongerenwerker wel een betere basis om op terug te vallen dan jongeren uit West. De ambulante jongerenwerkers geven daarnaast aan dat jongeren uit Kruiskamp en Schutskamp relatief vaak geringe opleidingskansen en een slecht toekomstperspectief ervaren. Dit is volgens hen een risicofactor voor delinquentie.

Sociale voorzieningen en vrije tijd

De wijkmanager, de projectleider van de CJG en de wijkcoördinator geven aan dat West, waaronder het gebied Kruiskamp en Schutskamp, een groot cluster aan sociale voorzieningen heeft. De wijkmanager noemt de goede ligging van Kruiskamp en Schutskamp; het gebied ligt dichtbij de binnenstad en een natuurgebied. De wijkcoördinator benoemt specifiek de kracht van winkelcentrum de Helftheuvel. In de wijk zijn daarnaast voldoende speelvoorzieningen, georganiseerde activiteiten en ontmoetingsplekken voor jeugdigen. Jongerenactiviteiten in West vinden met name plaats in de Mix, een jongeren centrum gevestigd in Schutskamp. De wijkmanager, de projectleider van de CJG en de wijkcoördinator geven aan dat jeugdigen uit West, ondanks de vele voorzieningen, weinig gebruik maken van georganiseerde vrijetijdsbesteding. Dit komt overeen met de informatie uit de geraadpleegde beleidsdocumenten. Hierin staat dat aanzienlijk minder 4- tot en met 17-jarigen uit West lid zijn van een sportclub dan jeugdigen uit andere wijken van 's-Hertogenbosch. Ook de cultuurparticipatie in West is gering; er zijn weinig bewoners die voorstellingen, musea of de bioscoop bezoeken. De wijkwinkel en het sociaal cultureel centrum worden echter wel goed bezocht.

In bijlage 2 bevindt zich een overzicht van de sociale voorzieningen in West en Maaspoort. Er wordt ingezoomd op de gebieden Kruiskamp en Schutskamp en de Abdijen- en Staatsliedenbuurt. West heeft meer sociale voorzieningen dan Maaspoort, met name op het gebied van onderwijs en buurtcentra. Dit komt overeen met de data uit het interview met de wijkmanager. Zij geeft aan dat Maaspoort relatief weinig sociale voorzieningen heeft. Bewoners van Maaspoort worden volgens haar wat dit betreft niet voorzien in hun behoeften. De projectleider van de CJG geeft echter aan dat er weinig verschillen zijn op voorzieningenniveau tussen West en Maaspoort.

Leefbaarheid en veiligheid

De inwoners van West beoordelen de leefbaarheid in de wijk met een 6.7 als slechtst in vergelijking tot bewoners uit andere wijken. Zij beoordelen de tolerantie in de buurt met een 6.5, de sfeer met een 6.5 en de sociale samenhang met een 5.6. De ambulante kinderwerker geeft aan dat er vaak rotzooi op straat ligt in Kruiskamp en Schutskamp. Dit heeft volgens haar invloed op de leefbaarheid het gebied. Inwoners van Maaspoort beoordelen de leefbaarheid in de wijk met een 7.4, de tolerantie met een 7.1, de sfeer met een 7 en de sociale samenhang met een 6. Inwoners van Maaspoort zijn over het algemeen gesteld op hun privacy. Contacten tussen bewoners zijn overwegend goed, maar oppervlakkig, vermeldt de wijkmanager van Maaspoort (Gemeente 's-Hertogenbosch, 2007). Bovenstaande komt overeen met de data uit het interview met de wijkcoördinator. Zij geeft aan dat de sociale samenhang in West en Maaspoort laag is, waardoor bewoners een sociaal vangnet missen in moeilijke tijden. De lage sociale samenhang in beide gebieden is volgens haar mede het gevolg van een hoge mobiliteit. De ambulante kinderwerker noemt echter dat de sociale samenhang in Kruiskamp en Schutskamp relatief hoog is, ouders houden bijvoorbeeld regelmatig elkaars kinderen in de gaten. Dit kan naar haar mening ook negatief uitpakken.

De wijkmanager, de projectleider van de CJG, de wijkcoördinator en de ambulante jongerenwerkers geven aan dat inwoners van West, waaronder Kruiskamp en Schutskamp, niet prettig samenleven. Er heerst een kloof tussen oud en jong en tussen allochtonen en autochtonen. De kloof tussen bewonersgroepen met verschillende etnische achtergronden wordt door enkele geïnterviewden ook wel benoemd als etnische spanningen. De kloof wordt volgens de ambulante jongerenwerkers deels veroorzaakt door een ongelukkige indeling van West en Kruiskamp en Schutskamp. Inwoners wonen geclusterd naar etnische achtergrond. De wijkcoördinator geeft aan dat inwoners van West, waaronder Kruiskamp en Schutskamp, zich regelmatig gediscrimineerd en uitgesloten voelen. Gevoelens van discriminatie en uitsluiting kunnen volgens haar leiden tot delinquent gedrag bij jeugdigen.

De wijkmanager en de wijkcoördinator geven beiden aan dat West veel betrokken en actieve bewoners heeft. In de beleidsdocumenten staat dat de betrokkenheid van de bewoners in West gemiddeld is; 11 procent wil zich actief inzetten voor de buurt. In West zijn twee wijkraden actief. De betrokkenheid van de bewoners in Maaspoort is laag. Zij voelen zich het minst betrokken bij hun buurt ten opzichte van bewoners uit andere wijken in 's-Hertogenbosch. Een klein aandeel zet zich actief in voor het verbeteren van de buurt. In Maaspoort zijn geen wijkraden actief.

De veiligheidsindex van West is verbeterd in het jaar 2008. Ondanks dit is West de wijk waar de meeste onveiligheidsgevoelens heersen bij bewoners in vergelijking tot andere wijken in 's-Hertogenbosch; vier procent van de bewoners voelt zich vaak onveilig in de eigen buurt. Deze gevoelens worden deels veroorzaakt door de aanwezigheid van een criminele jeugdgroep en een drietal overlastgevende jeugdgroepen. Van de bewoners uit West geeft 20 procent aan vaak overlast te ervaren van groepen jongeren. Het aantal incidenten met betrekking tot overlast door jongeren is in 2008 wel afgenomen. Dit komt volgens de gemeente 's-Hertogenbosch vooral door het veelvuldig bezoeken van overlastlocaties. Jongeren zijn daarnaast ouder en mobieler geworden en veroorzaken nu elders overlast (O&S gemeente 's-Hertogenbosch, 2009). Bovenstaande komt overeen met data uit de interviews met de projectleider van de CJG, de wijkcoördinator en de ambulante jongerenwerkers. Zij geven aan dat er enkele jeugdbendes actief zijn in West, waaronder Kruiskamp en Schutskamp, die een negatieve invloed uitoefenen op de gehele wijk. De wijkmanager geeft aan dat het met name gaat om Marokkaanse jongeren. De aanwezigheid van jeugdgroepen gaat volgens de wijkmanager, de projectleider van de CJG en de ambulante jongerenwerkers gepaard met de straatcultuur die heerst in West. De projectleider van de CJG noemt dat binnen deze straatcultuur de oudere overlastgevende jeugd de jongere jeugd meetrekt in hun negatieve gedrag. De straatcultuur vergroot volgens bovengenoemde personen de kans op delinquentie bij jeugdigen.

Uit de veiligheidsmonitor 2009 (O&S gemeente 's-Hertogenbosch, 2009) blijkt dat ondanks een verbetering van de veiligheidsindex van West in het jaar 2008 het aantal inbraken aanzienlijk is toegenomen in datzelfde jaar. In Kruiskamp verdubbelde het aantal woninginbraken en in Schutskamp nam het aantal winkeldiefstallen fors toe. Ook werden in West in het jaar 2008 relatief veel telefooncellen en bushokjes vernield. Volgens de sociaal beheerder is de afwezigheid van een geschiedenis van welzijnswerk in Kruiskamp en Schutskamp deels oorzaak van het escaleren van problemen op het gebied van leefbaarheid en veiligheid. Problemen en spanningen hadden volgens hem voorkomen kunnen worden wanneer eerder en meer welzijnswerk in het gebied aanwezig zou zijn geweest.

Volgens de ambulante jongerenwerkers komt in Maaspoort minder geweld en criminaliteit voor dan in West. In de veiligheidsmonitor 2009 (O&S gemeente 's-Hertogenbosch, 2009) staat dat de veiligheidsindex van Maaspoort al enige jaren stabiel is. Eén procent van de bewoners voelt zich vaak onveilig in de eigen buurt. Overlast door jongeren is er wel, maar niet overmatig. Er is op dit moment in Maasdal één hinderlijke jeugdgroep actief. De wijkcoördinator noemt dat Maaspoort net als wijk West jongerengroepen kent, maar dat jongeren uit Maaspoort in tegenstelling tot jongeren uit West met name periodiek delinquent gedrag vertonen. Toch geeft tien procent van de bewoners uit Maaspoort aan vaak overlast te ervaren van groepen jongeren.

Het aantal auto-inbraken is met 233 incidenten in het jaar 2008 relatief hoog in Maaspoort. Gemeente 's-Hertogenbosch acht inbraakbendes hiervoor verantwoordelijk. Het aantal auto-inbraken is wel afgenomen in 2008.

4. *Hoofdonderzoek: deelvragen en hypotheses*

Met het vooronderzoek bestaande uit een analyse van beleidsdocumenten en interviews met sleutelfiguren is een beeld gecreëerd van het onderzoeksgebied. Daarnaast is input verkregen voor het ontwikkelen van een onderzoeksinstrument voor het hoofdonderzoek. Als derde heeft het vooronderzoek, in combinatie met de literatuurstudie, geleid tot het formuleren van hypotheses die later getoetst zijn in het hoofdonderzoek.

Met het hoofdonderzoek wordt getracht een antwoord te geven op de onderzoeksvraag: *Welke risico- en protectieve factoren vergroten of verkleinen de kans op delinquentie bij jeugdigen uit Kruiskamp en Schutskamp?* Om de onderzoeksvraag gemakkelijker te kunnen beantwoorden, is deze opgesplitst in enkele deelvragen:

1. Welke verschillen doen zich voor tussen groep acht leerlingen uit Kruiskamp en Schutskamp en groep acht leerlingen uit de Abdijen- en Staatsliedenbuurt wat betreft de aanwezigheid van risico- en protectieve factoren die de kans op jeugddelinquentie vergroten of verkleinen?
2. Op welke manier beïnvloeden het geslacht, de etniciteit en de woonsituatie van groep acht leerlingen de kans op jeugddelinquentie?
3. Welke verschillen doen zich voor tussen scholen wat betreft de aanwezigheid van risico- en protectieve factoren die de kans op jeugddelinquentie vergroten of verkleinen?
4. Welke risico- en protectieve factoren kunnen geïdentificeerd worden als voorspellers van vroeg delinquent gedrag?

Uit het vooronderzoek bleek dat in West, en het daarin gelegen gebied Kruiskamp en Schutskamp, verschillende factoren aanwezig zijn die de kans op het ontwikkelen van delinquent gedrag door jeugdigen verkleinen: voldoende sociale voorzieningen, betrokken en actieve bewoners en goede scholen. Het is echter ook een wijk die gekenmerkt wordt door factoren die een negatieve uitwerking kunnen hebben op de ontwikkeling van jeugdigen, waardoor probleemgedrag als delinquentie kan optreden. Maaspoort is een wijk waar het over het algemeen beter gaat. De wijk kent minder risico's en biedt meer bescherming tegen het ontwikkelen van delinquentie door jeugdigen dan West. De sociaaleconomische status van gezinnen is relatief hoog, een klein percentage kinderen volgt speciaal onderwijs of verlaat voortijdig het onderwijs, de leefbaarheid wordt als ruim voldoende beoordeeld door bewoners en de criminaliteitscijfers zijn relatief laag.

De resultaten uit het vooronderzoek leiden, in combinatie met de informatie uit de literatuurstudie, tot het formuleren van de volgende hypothese: groep acht leerlingen uit Kruiskamp en Schutskamp scoren hoger op risicofactoren en lager op protectieve factoren dan groep acht leerlingen uit de Abdijen- en Staatsliedenbuurt, waardoor de eerste groep meer kans loopt op het ontwikkelen van delinquent gedrag. Daarnaast wordt verwacht dat jongens, allochtone leerlingen en leerlingen die niet bij beide biologische ouders wonen hoger scoren op risicofactoren en lager op protectieve factoren dan meisjes, autochtone leerlingen en leerlingen die bij beide biologische ouders wonen.

Bovenstaande hypotheses worden door middel van kwantitatief onderzoek middels vragenlijsten getoetst. Hieronder volgt een beschrijving van de methoden van onderzoek, de resultaten uit het onderzoek en een discussie aan de hand van deze resultaten.

5. Methoden van onderzoek

Respondenten

De groep respondenten in dit onderzoek bestaat uit groep acht leerlingen uit Kruiskamp en Schutskamp en groep acht leerlingen uit de Abdijen- en Staatsliedenbuurt. Om binnen een kort tijdsbestek veel jonge adolescenten te bereiken, is ervoor gekozen om alle basisscholen gevestigd in Kruiskamp en Schutskamp en de Abdijen- en Staatsliedenbuurt per mail te benaderen voor deelname aan het onderzoek. Dit zijn in totaal tien basisscholen; zes scholen in Kruiskamp en Schutskamp en vier scholen in de Abdijen- en Staatsliedenbuurt. De e-mailadressen van de scholen in Kruiskamp en Schutskamp zijn verkregen via de wijkcoördinator van Kruiskamp en Schutskamp, één van de geïnterviewden in het vooronderzoek. De contactgegevens van de scholen in de Abdijen- en Staatsliedenbuurt zijn verkregen via het Internet.

Drie scholen in Kruiskamp, één school in Schutskamp, één school in de Abdijenbuurt en twee scholen in de Staatsliedenbuurt hebben deelgenomen aan het onderzoek. Op iedere basisschool zijn vragenlijsten afgenomen in een bestaande klas van groep acht, behalve op de Paus Joannesschool in Kruiskamp. Op de laatste school zijn vragenlijsten afgenomen in twee klassen van groep acht. In totaal hebben 78 leerlingen van de basisscholen gevestigd in Kruiskamp en Schutskamp en 63 leerlingen van de basisscholen gevestigd in de Abdijen- en Staatsliedenbuurt de vragenlijst ingevuld. Acht leerlingen van de basisscholen in Kruiskamp en Schutskamp en acht leerlingen van de basisscholen in de Abdijen- en Staatsliedenbuurt bleken later niet woonachtig in de wijk waar zij op school zaten. Omdat de invloed van de wijk waar kinderen wonen centraal staat binnen dit onderzoek, zijn de vragenlijsten van deze leerlingen niet meegenomen in de analyse van de resultaten. De uiteindelijke groep respondenten bestaat uit 125 leerlingen; 70 leerlingen uit Kruiskamp en Schutskamp en 55 leerlingen uit de Abdijen- en Staatsliedenbuurt. In tabel 2 wordt de groep respondenten gedetailleerd weergegeven.

Tabel 2

Respondenten

	Kruiskamp en Schutskamp (West) N = 70	Abdijen- en Staatsliedenbuurt (Maaspoort) N = 55	Totaal N = 125
Jongens	28 (40.0%)	27 (49.1%)	55
Meisjes	42 (60.0%)	28 (50.9%)	70
11-jarigen	25 (35.7%)	18 (32.7%)	43
12-jarigen	40 (57.2%)	34 (61.8%)	74
13-jarigen	5 (7.1%)	3 (5.5%)	8
Autochtoon	20 (28.6%)	43 (78.2%)	63
Allochtoon	50 (71.4%)	12 (21.8%)	62
Wonend bij beide ouders	60 (85.7%)	44 (80.0%)	104
Andere woonsituatie	10 (14.3%)	11 (20.0%)	21

De leerlingen uit Kruiskamp en Schutskamp verschillen significant van de leerlingen uit de Abdijen- en Staatsliedenbuurt wat betreft etniciteit ($\chi^2 = 30.32, p < .01$). De groep uit Kruiskamp en Schutskamp telt meer allochtone leerlingen, dan de groep uit de Abdijen- en Staatsliedenbuurt. Een leerling is allochtoon wanneer deze niet in Nederland is geboren, wanneer beide ouders niet in Nederland zijn geboren en of wanneer één ouder niet in Nederland is geboren. De groepen verschillen niet significant van elkaar wat betreft van geslacht, leeftijd en woonsituatie.

Een groot aantal groep acht leerlingen uit Kruiskamp en Schutskamp en de Abdijen- en Staatsliedenbuurt is bereikt met het onderzoek. De non-respons bestaat uit: 1. groep acht leerlingen uit Kruiskamp, Schutskamp, de Abdijenbuurt of Staatsliedenbuurt die onderwijs volgen op een basisschool in een andere buurt of wijk, 2. groep acht leerlingen uit eerdergenoemde buurten die onderwijs volgen op de drie basisscholen die niet hebben deelgenomen aan het onderzoek, 3. groep acht leerlingen van de deelnemende basisscholen, die in een klas onderwijs volgen waar geen vragenlijsten zijn afgenomen, 4. groep acht leerlingen van de deelnemende klassen, die op het moment van afname van de vragenlijsten niet aanwezig wegens omstandigheden en 5. een groep acht leerlinge uit Kruiskamp die geen toestemming kreeg van haar ouders om deel te nemen aan het onderzoek.

Procedure

Voorafgaand aan het afnemen van de vragenlijsten hebben de directies van de zeven basisscholen een brief voor de ouders van de leerlingen ontvangen. Hen werd gevraagd deze te verspreiden in de klas die deelnam aan het onderzoek. In de brief was een korte beschrijving van het onderzoek opgenomen en een strookje bijgevoegd waarop ouders konden aangeven dat hun kind niet mocht deelnemen aan het onderzoek. Ouders werd gevraagd het strookje binnen een week te retourneren aan de leerkracht van hun kind wanneer zij geen toestemming gaven. Met de brief is voldaan aan de eis van passieve informed consent; de ouders van de leerlingen zijn volledig ingelicht alvorens zij toestemming gaven voor deelname van hun kind aan het onderzoek. De brief voor ouders bevindt zich in bijlage 3.

De vragenlijsten zijn afgenomen in de week van 22 maart tot en met 26 maart 2010. Hiervoor is een bezoek gebracht aan de basisscholen. De vragenlijsten zijn klassikaal afgenomen. Tijdens de afname waren de onderzoeker en de leerkracht van de desbetreffende klas aanwezig in het klaslokaal. Voordat de lijsten werden overhandigd aan de leerlingen, gaf de onderzoeker een korte introductie en uitleg. De onderzoeker stelde zichzelf voor, behandelde een voorbeeldvraag en benoemde nadrukkelijk de anonimiteit van de lijsten. Daarnaast werd verteld dat de leerlingen ieder moment een vraag mochten stellen door hun vinger op te steken. De leerlingen zaten tijdens het invullen van de vragenlijst in een proefwerkopstelling. Om privacyredenen, maar ook ter bewaking van de betrouwbaarheid van de resultaten.

Instrument

Voor het onderzoek is een vragenlijst ontwikkeld. Een conceptversie van de vragenlijst is voorgelegd aan een ambulante kinderwerker, één van de geïnterviewden in het vooronderzoek, en een leerkracht van groep acht van de Paus Joannesschool in Kruiskamp. Dit leidde tot enkele aanpassingen. De schaal antisociaal gedrag is toegevoegd aan de lijst en de antwoordcategorieën van de schaal schoolresultaten zijn veranderd. Na deze aanpassingen is de vragenlijst ingevuld door een 11-jarige jongen. Ook hieruit zijn enkele aanpassingen voortgekomen, zoals het aanbrengen van een uitleg bij het begrip 'buurthuis'.

De definitieve vragenlijst bevat relevante en betrouwbaar gebleken schalen uit een bestaande vragenlijst van Weerman, Smeenk en Harland (2007). Als aanvulling op deze schalen, zijn zeven schalen toegevoegd. In de vragenlijst staan vragen over de leerling zelf, de relatie met zijn of haar ouders, school en vrienden of vriendinnen en de buurt waarin hij of zij woont. Deze vragen vertegenwoordigen risico- en protectieve factoren op individueel niveau, in de directe omgeving en in de bredere omgeving van leerlingen, waarvan uit de literatuur is gebleken dat zij de kans op delinquentie vergroten of verkleinen.

De volgende schalen zijn overgenomen uit de vragenlijst van Weerman et al. (2007): impulsiviteit/korte termijn gerichtheid (.64), avontuurlijk- en risicozoekend gedrag (.66), driftig temperament (.69), wetgetrouwheid/morele houding (.68), delinquent gedrag respondent (.74), band met ouders (.72), positieve aandacht en warmte thuis (.66), band met school (.75), inzet voor school (.77), groepsdruk vanuit vrienden (.74) en delinquent gedrag vrienden (.82). Impulsiviteit/korte termijn gerichtheid, avontuurlijk- en risicozoekend gedrag en driftig temperament vormen samen nog een extra schaal, namelijk lage zelfcontrole (.79). De Cronbachs Alpha's die vermeld staan achter bovenstaande schalen, behoren tot het onderzoek van Weerman et al. (2007). Aan de schalen van Weerman et al. (2007) zijn zeven schalen toegevoegd. Hiermee worden de volgende concepten gemeten: gevoel van eigenwaarde, antisociaal gedrag, schoolresultaten, veiligheid in de buurt, betrokkenheid bij de buurt, sociale voorzieningen in de buurt en sociale samenhang in de buurt. De schaal voor gevoel van eigenwaarde is overgenomen uit het onderzoek van Veerman, Straathof, Treffers, van den Bergh en Brink (1997). De andere schalen zijn speciaal voor dit onderzoek ontwikkeld. De zeven schalen vertegenwoordigen belangrijke risico- en protectieve factoren die de kans op het ontwikkelen van delinquent gedrag vergroten of verkleinen. Deze factoren kwamen echter niet terug in de lijst van Weerman et al. (2007). Alle schalen in de definitieve vragenlijst bestaan uit drie tot twaalf items. De items worden gemixt aangeboden.

Verschillende antwoordcategorieën worden gebruikt. Items binnen de schalen lage zelfcontrole, impulsiviteit/korte termijn gerichtheid, avontuurlijk- en risicozoekend gedrag, driftig temperament, gevoel van eigenwaarde, wetgetrouwheid/morele houding, antisociaal gedrag, band met ouders, positieve aandacht en warmte thuis, band met school, inzet voor school, groepsdruk vanuit vrienden, veiligheid in de buurt, betrokkenheid bij de buurt, sociale voorzieningen in de buurt en sociale samenhang in de buurt, hebben vijf antwoordmogelijkheden: 1 = helemaal eens, 2 = beetje eens, 3 = niet eens/niet oneens, 4 = beetje oneens en 5 = helemaal oneens. Enkele items uit deze schalen zijn 'wanneer ik kwaad ben, kunnen anderen beter uit mijn buurt blijven', 'ik ben tevreden met mezelf' en 'ik ga met plezier naar mijn school'. Items binnen de schaal delinquent gedrag respondent, kunnen beantwoord worden met 1 = ja of 2 = nee. Een item binnen deze schaal is 'heb je wel eens op straat gevochten of iemand geslagen, zonder dat de ander gewond was?'. Items met betrekking tot schoolresultaten kunnen beantwoord worden met 1 = onvoldoende, 2 = matig, 3 = voldoende, 4 = voldoende groep of 5 = goed. Items binnen de schaal delinquent gedrag vrienden hebben drie antwoordmogelijkheden: 1 = geen een, 2 = sommigen en 3 = meesten of allemaal. Voorbeelden van items binnen deze schaal zijn 'vernielen je vrienden of vriendinnen wel eens iets op straat (bijvoorbeeld fietsen, verkeersborden, bushokjes)?' en 'Stelen je vrienden of vriendinnen wel eens wat kleins uit een winkel goedkoper dan 5 euro (bijvoorbeeld snoep, pennen, of iets anders)?'. De vragenlijst kan opgevraagd worden door te mailen naar itaque86@hotmail.com.

N.B. Omdat de aanwezigheid van risicofactoren én protectieve factoren wordt gemeten, zorgt dit voor een moeilijkheid tijdens het interpreteren van de resultaten uit de analyses. Hier geldt: hoe hoger de gemiddelde score, hoe lager de mate waarin een risicofactor aanwezig is en hoe hoger de mate waarin een protectieve factor aanwezig is. Met andere woorden: hoe hoger de gemiddelde score op een schaal, des te positiever het resultaat.

Betrouwbaarheid

Na invoering van de antwoorden in SPSS en het hercoderen van items, is de betrouwbaarheid van de schalen berekend. Belangrijk is dat de betrouwbaarheid van enkele schalen toenam, nadat één item uit de schaal werd verwijderd. Deze items zijn niet meegenomen in de analyse van de resultaten.

In tabel 3 wordt de betrouwbaarheid van de schalen weergegeven, zonder betrekking van de verwijderde items. Wanneer van toepassing staat ook de betrouwbaarheid van de schalen zoals in het onderzoek van Weerman et al. (2007) vermeld. De betrouwbaarheid van de schalen delinquent gedrag respondent, positieve aandacht en warmte thuis, schoolresultaten, betrokkenheid bij de buurt, sociale voorzieningen in de buurt en sociale samenhang in de buurt is lager dan de norm van Cronbachs Alpha $>.60$, die dikwijls wordt gehandhaafd. Ook de schalen individueel niveau en factoren in de directe omgeving, welke bestaan uit een combinatie van alle schalen op individueel niveau respectievelijk in de directe omgeving, hebben een lagere betrouwbaarheid dan $.60$. De resultaten met betrekking tot deze schalen moeten daarom met voorzichtigheid worden geïnterpreteerd.

Tabel 3

Betrouwbaarheid schalen

Schaal	Aantal items	Alpha	Alpha Weerman et al. (2007)
Individueel niveau	46	.59	
Lage zelfcontrole	11 (4 verwijderd)	.80	.79
Impulsiviteit	4	.61	.64
Risicozoekend gedrag	3 (4 verwijderd)	.74	.66
Driftig temperament	4	.70	.69
Gevoel van eigenwaarde	6	.84	
Morele houding	4	.62	.68
Antisociaal gedrag	2 (1 verwijderd)	.74	
Delinquent gedrag	12	.53	.74
Directe omgeving	25	.57	
Band met ouders	4	.72	.72
Aandacht en warmte ouders	4	.52	.66
Band met school	5	.81	.75
Inzet voor school	3	.79	.77
Schoolresultaten	5	.57	
Druk van vrienden	3	.74	.74
Delinquentie vrienden	6	.71	.82
Wijdere omgeving	25	.61	
Veiligheid buurt	9	.81	
Betrokkenheid buurt	6 (1 verwijderd)	.53	
Voorzieningen buurt	6	.37	
Samenhang buurt	4 (5 verwijderd)	.58	

Analyses

Allereerst zijn t-toetsen tussen onafhankelijke groepen uitgevoerd om verschillen tussen groep acht leerlingen uit Kruiskamp en Schutskamp en groep acht leerlingen uit de Abdijen- en Staatsliedenbuurt te bepalen, wat betreft de mate waarin zij de aanwezigheid van risico- en protectieve factoren ervaren. Begonnen is met t-toetsen voor de variabelen individueel niveau,

factoren in de directe omgeving en factoren in de bredere omgeving. Deze variabelen vertegenwoordigen alle risico- en protectieve factoren op respectievelijk individueel niveau, in de directe omgeving en in de bredere omgeving van leerlingen. Vervolgens zijn t-toetsen tussen onafhankelijke groepen uitgevoerd voor iedere afzonderlijke variabele.

Ten tweede is met t-toetsen de invloed van geslacht, etniciteit en woonsituatie op de aanwezigheid van risico- en protectieve factoren, bepaald. Jongens en meisjes, allochtone en autochtone leerlingen, leerlingen die bij beide biologische ouders wonen en leerlingen die in een andere woonsituatie opgroeien, uit de gehele steekproef, zijn met elkaar vergeleken. Vervolgens is met t-toetsen nagegaan op welke variabelen deze deelgroepen, bijvoorbeeld jongens uit Kruiskamp en Schutskamp en jongens uit de Abdijen- en Staatsliedenbuurt, van elkaar verschillen.

Aanvullend is een multivariate analyse uitgevoerd waarin de variabelen delinquent gedrag respondent, band met school, inzet voor school, veiligheid in de buurt en betrokkenheid bij de buurt zijn opgenomen. Er is nagegaan of enkel de wijk waar leerlingen wonen de significante verschillen die eerder gevonden zijn tussen leerlingen uit Kruiskamp en Schutskamp en leerlingen uit de Abdijen- en Staatsliedenbuurt verklaren. Interactie-effecten tussen wijk en geslacht, wijk en etniciteit en wijk en woonsituatie zijn opgespoord.

Om de verschillen tussen de scholen wat betreft de aanwezigheid van risico- en protectieve factoren te bepalen zijn one-way Anova posthoc Bonferroni toetsen uitgevoerd voor alle afzonderlijke variabelen.

Als laatste is een lineaire regressieanalyse uitgevoerd om na te gaan welke risico- en protectieve factoren voorspellers zijn van delinquent gedrag bij groep acht leerlingen.

6. Resultaten

Eerder is genoemd dat een moeilijkheid optreedt bij het interpreteren van de resultaten uit de analyses, omdat de aanwezigheid van risicofactoren én protectieve factoren wordt gemeten. Nogmaals, een juiste interpretatie van de resultaten is van belang. Hier geldt: hoe hoger de gemiddelde score, hoe lager de mate waarin een risicofactor aanwezig is en hoe hoger de mate waarin een protectieve factor aanwezig is. Met andere woorden: hoe hoger de gemiddelde score op een schaal, des te positiever het resultaat.

Vergelijking tussen groep acht leerlingen uit Kruiskamp en Schutskamp en groep acht leerlingen uit de Abdijen- en Staatsliedenbuurt

Met t-toetsen is nagegaan of de wijk waar leerlingen wonen invloed heeft op de aanwezigheid van risico- en protectieve factoren. Begonnen is met t-toetsen voor de variabelen individueel niveau, factoren in de directe omgeving en factoren in de bredere omgeving. Deze variabelen vertegenwoordigen alle risico- en protectieve factoren op respectievelijk individueel niveau, in de directe omgeving en in de bredere omgeving van leerlingen. Er is een significant verschil gevonden tussen leerlingen uit Kruiskamp en Schutskamp en leerlingen uit de Abdijen- en Staatsliedenbuurt voor de variabele factoren in de directe omgeving ($p = .02$). Leerlingen uit Kruiskamp en Schutskamp scoren gemiddeld hoger, wat betekent dat hun directe omgeving minder risico's kent en meer bescherming biedt tegen het ontwikkelen van delinquent gedrag dan de directe omgeving van leerlingen uit de Abdijen- en Staatsliedenbuurt.

Vervolgens zijn t-toetsen uitgevoerd voor de afzonderlijke variabelen. Een significant verschil treedt op voor vroeg delinquent gedrag. Groep acht leerlingen uit Kruiskamp en Schutskamp vertonen gemiddeld vaker vroeg delinquent gedrag dan hun leeftijdgenoten uit de Abdijen- en Staatsliedenbuurt ($p = .01$). Ten tweede is een significant verschil gevonden voor veiligheid in de

buurt. Groep acht leerlingen uit Kruiskamp en Schutskamp beoordelen de veiligheid in de buurt als minder goed dan hun leeftijdsgenoten uit de Abdijen- en Staatsliedenbuurt ($p < .01$). Een derde verschil is gevonden voor de band met school. Groep acht leerlingen uit Kruiskamp en Schutskamp hebben een sterkere band met school dan hun leeftijdsgenoten uit de Abdijen- en Staatsliedenbuurt ($p = .01$). De eerste groep zet zich daarnaast meer in voor school ($p < .01$) en voelt zich meer betrokken bij de buurt ($p < .01$). Bovenstaande resultaten zijn terug te vinden in tabel 4.

Tabel 4

Verschillen tussen groep acht leerlingen uit Kruiskamp en Schutskamp en de Abdijen- en Staatsliedenbuurt

	<i>Kruiskamp en Schutskamp</i>			<i>Abdijen- en Staatsliedenbuurt</i>			<i>t</i>	<i>df</i>	<i>p</i>
	<i>N</i>	<i>Mean</i>	<i>Std.</i>	<i>N</i>	<i>Mean</i>	<i>Std.</i>			
Individueel niveau	70	3.46	.46	55	3.43	.45	.34	123	.73
Lage zelfcontrole	70	3.33	.80	55	3.27	.60	.49	123	.61
Impulsiviteit	70	3.45	.93	55	3.42	.66	.19	121.85	.84
Risicozoekend gedrag	70	3.09	1.08	55	2.77	.94	1.72	123	.08
Driftig temperament	70	3.46	.96	55	3.61	.87	-.91	123	.36
Gevoel van eigenwaarde	70	4.36	.74	55	4.22	.74	.99	123	.32
Morele houding	70	4.44	.73	55	4.27	.63	1.38	123	.16
Antisociaal gedrag	70	3.28	1.07	55	3.42	.98	-.77	122	.44
Delinquent gedrag	70	1.87	.12	54	1.92	.10	-2.37	122	.01
Directe omgeving	70	4.15	.34	55	4.01	.33	2.24	123	.02
Band met ouders	70	4.85	.36	55	4.76	.46	1.26	123	.21
Warmte ouders	70	4.79	.40	55	4.66	.40	1.77	123	.07
Band met school	70	4.11	.85	55	3.68	.96	2.59	123	.01
Inzet voor school	70	4.42	.65	55	3.90	.72	4.18	123	.00
Schoolresultaten	70	3.79	.60	55	3.96	.67	-1.45	120	.14
Druk van vrienden	70	4.26	1.00	55	4.19	.88	.37	123	.70
Delinquentie vrienden	70	2.83	.27	53	2.88	.16	-1.30	114.68	.19
Wijdere omgeving	69	3.60	.53	53	3.61	.43	-.09	120	.92
Veiligheid buurt	69	3.59	.86	52	4.04	.70	-3.02	119	.00
Betrokkenheid buurt	69	3.01	.65	52	2.60	.53	3.61	119	.00
Voorzieningen buurt	69	3.69	.73	52	3.70	.59	-.12	118.28	.89
Samenhang buurt	69	4.13	.74	53	4.06	.68	.55	120	.58

$p = < .05$

Invloed van geslacht

Met t-toetsen is nagegaan of geslacht invloed heeft op de aanwezigheid van risico- en protectieve factoren. Er zijn allereerst t-toetsen uitgevoerd voor de variabelen individueel niveau, factoren in de directe omgeving en factoren in de wijdere omgeving. Er zijn geen significante verschillen gevonden tussen jongens en meisjes uit de gehele steekproef voor deze variabelen. Vervolgens zijn verschillen tussen jongens en meisjes uit de gehele steekproef opgespoord voor de afzonderlijke variabelen. Uit de t-toetsen blijkt dat meisjes meer zelfcontrole hebben ($p = .02$), een minder driftig temperament hebben ($p = .03$), minder avontuurlijk en risicozoekend gedrag vertonen ($p = .02$), meer wetgetrouw zijn ($p = .03$), minder vroeg delinquent gedrag vertonen ($p < .01$), een betere band hebben met school ($p < .01$) en de sociale samenhang in de buurt als sterker ervaren ($p = .02$) dan jongens. Jongens

behalen daarentegen betere schoolresultaten dan meisjes ($p = .04$). Bovenstaande leidt tot de conclusie dat de resultaten in tabel 4 met voorzichtigheid moeten worden geïnterpreteerd. Geslacht blijkt een invloedrijke factor. Mogelijk is er een interactie-effect tussen de wijk waar leerlingen wonen en geslacht.

Vervolgens zijn t-toetsen uitgevoerd om verschillen tussen de jongensgroepen en meisjesgroepen te kunnen bepalen. Er zijn geen significante verschillen gevonden tussen jongens uit Kruiskamp en Schutskamp en jongens uit de Abdijen- en Staatsliedenbuurt voor de variabelen individueel niveau, factoren in de directe omgeving en factoren in de bredere omgeving. Ditzelfde geldt voor de meisjesgroepen. T-toetsen voor de afzonderlijke variabelen wijzen uit dat jongens uit Kruiskamp en Schutskamp vaker vroeg delinquent gedrag vertonen ($p = .01$) en de veiligheid in de buurt als minder goed beoordelen ($p < .01$) dan jongens uit de Abdijen- en Staatsliedenbuurt. Jongens uit Kruiskamp en Schutskamp hebben daarentegen een betere band met school ($p = .01$), zetten zich meer in voor school ($p < .01$) en voelen zich meer betrokken bij de buurt ($p < .01$) dan jongens uit de Abdijen- en Staatsliedenbuurt. Wat de meisjesgroepen betreft zijn enkel significante verschillen gevonden voor avontuurlijk en risicozoekend gedrag en inzet voor school. Meisjes uit Kruiskamp en Schutskamp vertonen minder avontuurlijk en risicozoekend gedrag ($p < .01$) en zetten zich meer in voor school ($p < .01$) dan meisjes uit de Abdijen- en Staatsliedenbuurt.

Invloed van etniciteit

Met t-toetsen is nagegaan of etniciteit invloed heeft op de aanwezigheid van risico- en protectieve factoren. Er zijn allereerst t-toetsen uitgevoerd voor de variabelen individueel niveau, factoren in de directe omgeving en factoren in de bredere omgeving. Er is een significant verschil gevonden tussen allochtone en autochtone leerlingen uit de gehele steekproef voor de variabele individueel niveau. Het gedrag en de persoonskenmerken van allochtone leerlingen kennen minder risico's en bieden meer bescherming tegen het ontwikkelen van delinquent gedrag dan het gedrag en de persoonskenmerken van autochtone leerlingen ($p = .01$). Vervolgens zijn verschillen tussen allochtone en autochtone leerlingen uit de gehele steekproef opgespoord voor de afzonderlijke variabelen. Uit de t-toetsen blijkt dat allochtone leerlingen meer zelfcontrole hebben ($p = .02$), minder impulsief gedrag vertonen ($p = .04$), meer wetgetrouw zijn ($p < .01$), minder avontuurlijk en risicozoekend gedrag vertonen ($p = .01$), een betere band hebben met school ($p = .01$) en zich meer betrokken voelen bij de buurt ($p = .01$) dan autochtone leerlingen. Bovenstaande leidt tot de conclusie dat een nauwkeurige interpretatie van de resultaten in tabel 4 wenselijk is. Etniciteit blijkt een invloedrijke factor. Mogelijk is er een interactie-effect tussen de wijk waar leerlingen wonen en hun etniciteit.

Vervolgens zijn t-toetsen uitgevoerd om verschillen tussen de allochtone groepen en autochtone groepen te kunnen bepalen. Er zijn geen significante verschillen gevonden tussen allochtone leerlingen uit Kruiskamp en Schutskamp en allochtone leerlingen uit de Abdijen- en Staatsliedenbuurt voor de variabelen individueel niveau, factoren in de directe omgeving en factoren in de bredere omgeving. Ditzelfde geldt voor de autochtone groepen. T-toetsen voor de afzonderlijke variabelen wijzen uit dat allochtone leerlingen uit Kruiskamp en Schutskamp de veiligheid in de buurt als minder goed beoordelen dan allochtone leerlingen uit de Abdijen- en Staatsliedenbuurt ($p < .01$). Allochtone leerlingen uit Kruiskamp en Schutskamp zetten zich echter meer in voor school ($p = .01$) en voelen zich meer betrokken bij de buurt ($p < .01$) dan allochtone leerlingen uit de Abdijen- en Staatsliedenbuurt. Wat de autochtone groepen betreft zijn significante verschillen gevonden voor vroeg delinquent gedrag, positieve aandacht en warmte thuis, inzet voor school en veiligheid in de buurt. Autochtone leerlingen uit Kruiskamp en Schutskamp vertonen vaker vroeg delinquent gedrag ($p < .01$) en beoordelen de veiligheid in de buurt als minder goed ($p = .01$) dan autochtone leerlingen uit de Abdijen- en Staatsliedenbuurt. Autochtone leerlingen uit Kruiskamp en

Schutskamp ervaren echter meer positieve aandacht en warmte van thuis ($p = .01$) en zetten zich meer in voor school ($p < .01$) dan autochtone leerlingen uit de Abdijen- en Staatsliedenbuurt.

Invloed van woonsituatie

Met t-toetsen is nagegaan of de woonsituatie invloed heeft op de aanwezigheid van risico- en protectieve factoren. Er is begonnen met t-toetsen voor de variabelen individueel niveau, factoren in de directe omgeving en factoren in de wijdere omgeving. Er zijn geen significante verschillen gevonden voor deze variabelen tussen leerlingen die bij beide biologische ouders wonen en leerlingen die in een andere woonsituatie opgroeien. Vervolgens zijn verschillen opgespoord tussen leerlingen die bij beide biologische ouders wonen en leerlingen die in een andere woonsituatie opgroeien voor de afzonderlijke variabelen. Uit de t-toetsen blijkt dat leerlingen die bij beide biologische ouders wonen minder vaak delinquente vrienden hebben dan leerlingen die in een andere woonsituatie opgroeien, bijvoorbeeld in een eenoudergezin of met één biologische ouder en een stiefouder ($p = .04$). Bovenstaande leidt tot de conclusie dat een nauwkeurige interpretatie van de resultaten in tabel 4 wenselijk is. Woonsituatie blijkt een invloedrijke factor. Mogelijk is er een interactie-effect tussen de wijk waar leerlingen wonen en hun woonsituatie.

Vervolgens zijn t-toetsen uitgevoerd om verschillen tussen de groepen leerlingen die bij beide biologische ouders wonen en de groepen leerlingen die in een andere woonsituatie opgroeien te kunnen bepalen. Er zijn geen significante verschillen gevonden tussen leerlingen uit Kruiskamp en Schutskamp die bij beide biologische ouders wonen en leerlingen uit de Abdijen- en Staatsliedenbuurt die bij beide biologische ouders wonen voor de variabelen individueel niveau, factoren in directe omgeving en factoren in wijdere omgeving. Er is daarentegen wel een significant verschil gevonden tussen leerlingen uit Kruiskamp en Schutskamp die in een andere woonsituatie opgroeien en leerlingen uit de Abdijen- en Staatsliedenbuurt die in een andere woonsituatie opgroeien voor factoren in de directe omgeving. De directe omgeving van leerlingen uit Kruiskamp en Schutskamp die in een andere woonsituatie opgroeien kent minder risico's en biedt meer bescherming tegen jeugd delinquentie ($p < .01$) dan de directe omgeving van leerlingen uit de Abdijen- en Staatsliedenbuurt die in een andere woonsituatie opgroeien. T-toetsen voor de afzonderlijke variabelen wijzen uit dat leerlingen uit Kruiskamp en Schutskamp die bij beide biologische ouders wonen vaker vroeg delinquent gedrag vertonen ($p < .01$) en de veiligheid in de buurt als minder goed beoordelen ($p < .01$) dan leerlingen uit de Abdijen- en Staatsliedenbuurt die bij beide biologische ouders wonen. Leerlingen uit Kruiskamp en Schutskamp die bij beide biologische ouders wonen zetten zich echter meer in voor school ($p < .01$), en voelen zich meer betrokken bij de buurt ($p < .01$) dan leerlingen uit de Abdijen- en Staatsliedenbuurt die bij beide biologische ouders wonen. Wat de leerlingen betreft die in een andere woonsituatie opgroeien zijn significante verschillen gevonden voor positieve aandacht en warmte thuis en de band met school. Leerlingen uit Kruiskamp en Schutskamp die in een andere woonsituatie opgroeien ervaren meer positieve aandacht en warmte van thuis ($p = .04$) en hebben een betere band met school ($p = .01$) dan leerlingen uit de Abdijen- en Staatsliedenbuurt die in een andere woonsituatie opgroeien.

Invloed van de wijk op vroeg delinquent gedrag, band met school, inzet voor school, veiligheid in de buurt en betrokkenheid bij de buurt, gecontroleerd voor interactie-effecten

Uit de vergelijking tussen groep acht leerlingen uit Kruiskamp en Schutskamp en groep acht leerlingen uit de Abdijen- en Staatsliedenbuurt zijn significante verschillen naar voren gekomen voor vroeg delinquent gedrag, band met school, inzet voor school, veiligheid in de buurt en betrokkenheid bij de buurt. Deze variabelen zijn meegenomen in een MANOVA; een multivariate analyse. Met deze toets is nagegaan of de verschillen voor deze vijf afhankelijke variabelen verklaard kunnen worden door de wijk waar leerlingen wonen of door interactie-effecten tussen wijk en geslacht, wijk

en etniciteit en wijk en woonsituatie. Tabel 5 toont aan dat de wijk waar leerlingen wonen een significant verklarende factor is voor de eerder genoemde variabelen ($F(5, 108) = 3.97$, Wilks' Lambda = .84, $p < .01$). Daarnaast is een significant interactie-effect gevonden tussen de wijk waar leerlingen wonen en geslacht ($F(10, 216) = 2.37$, Wilks' Lambda = .81, $p = .01$). Tabel 6 toont aan dat, wanneer de resultaten voor de verschillende afhankelijke variabelen apart bekeken worden, de wijk waar leerlingen wonen significant bijdraagt aan de verklaring voor vroeg delinquent gedrag ($p < .01$) en veiligheid in de buurt ($p = .03$), nadat gecontroleerd is voor interactie-effecten. Het interactie-effect tussen wijk en geslacht draagt significant bij aan de verklaring voor vroeg delinquent gedrag ($p < .01$) en de band met school ($p = .02$).

Bovenstaande betekent dat de verschillen die eerder zijn gevonden voor vroeg delinquent gedrag en veiligheid in de buurt tussen leerlingen uit Kruiskamp en Schutskamp en leerlingen uit de Abdijen- en Staatsliedenbuurt inderdaad verklaard kunnen worden door de wijk. Het verschil dat gevonden is voor band met school kan enkel verklaard worden door het grote aantal meisjes in de steekproef van Kruiskamp en Schutskamp.

Tabel 5

Invloed van de wijk en interactie-effecten tussen wijk en geslacht, wijk en etniciteit en wijk en woonsituatie voor vroeg delinquent gedrag, band met school, inzet voor school, veiligheid in de buurt en betrokkenheid bij de buurt

Wilks' Lambda	Value	F	p
Wijk	.84	3.97	.00
Wijk * Geslacht	.81	2.37	.01
Wijk * Etniciteit	.88	1.40	.17
Wijk * Woonsituatie	.91	.98	.46

$p < .05$

* Interactie

Tabel 6

Significante resultaten voor de invloed van de wijk en het interactie-effect tussen wijk en geslacht voor vroeg delinquent gedrag, band met school, inzet voor school, veiligheid in de buurt en betrokkenheid bij de buurt

	Wijk			Wijk * geslacht		
	df	F	p	df	F	p
Delinquent gedrag	1	9.19	.00	2	6.26	.00
Band met school				2	3.92	.02
Veiligheid buurt	1	4.68	.03			

$p < .05$

* Interactie

Vergelijking tussen scholen

Uit de literatuur en eerder uitgevoerde t-toetsen blijkt dat de school een belangrijke rol speelt bij het vergroten of verkleinen van de kans op delinquentie. Om de rol van de school nader te bepalen, zijn one-way Anova post-hoc Bonferroni toetsen uitgevoerd. Er zijn enkele significante verschillen tussen de scholen gevonden:

- Leerlingen van school 1 hebben gemiddeld een hoger gevoel van eigenwaarde dan leerlingen van school 2.
- Leerlingen van school 3 vertonen gemiddeld vaker vroeg delinquent gedrag dan leerlingen van school 1, school 5 en school 7.
- Leerlingen van school 6 zetten zich gemiddeld minder in voor school dan leerlingen van school 1 en school 4.
- Leerlingen van school 3 hebben gemiddeld vaker delinquente vrienden dan leerlingen van alle andere basisscholen.
- Leerlingen van school 2 beoordelen de veiligheid in de buurt gemiddeld als minder goed dan leerlingen van school 1, school 6 en school 7.
- Leerlingen van school 2 beoordelen het aanbod van sociale voorzieningen in de buurt gemiddeld als minder goed dan leerlingen van school 4.
- Leerlingen van school 3 tonen gemiddeld meer betrokkenheid bij de buurt dan leerlingen van school 5 en school 7.

Bovenstaande resultaten worden weergegeven in tabel 7. De resultaten moeten met voorzichtigheid worden geïnterpreteerd, aangezien relatief kleine groepen met elkaar worden vergeleken.

Tabel 7
Significante verschillen tussen scholen

	N, m, sd	df*	F*	p
Gevoel van eigenwaarde	S1 (N=26, m=4.59, sd=.54) > S2 (N=22, m=3.94, sd=.78)	6	2.79	.04
Delinquent gedrag	S3 (N=7, m=1.76, sd=.19) > S1 (N=26, m=1.92, sd=.08)	6	3.26	.02
	S3 (N=7, m=1.76, sd=.19) > S5 (N=13, m=1.94, sd=.06)			.02
	S3 (N=7, m=1.76, sd=.19) > S7 (N=19, m=1.92, sd=.12)			.03
Inzet voor school	S6 (N=23, m=3.76, sd=.80) < S1 (N=26, m=4.50, sd=.64)	6	3.88	.00
	S6 (N=23, m=3.76, sd=.80) < S4 (N=15, m=4.57, sd=.54)			.01
Delinquentie vrienden	S3 (N=7, m=2.50, sd=.50) > S1 (N=26, m=2.91, sd=.16)	6	3.88	.00
	S3 (N=7, m=2.50, sd=.50) > S2 (N=22, m=2.81, sd=.21)			.02
	S3 (N=7, m=2.50, sd=.50) > S4 (N=15, m=2.86, sd=.26)			.00
	S3 (N=7, m=2.50, sd=.50) > S5 (N=21, m=2.88, sd=.13)			.00
	S3 (N=7, m=2.50, sd=.50) > S6 (N=13, m=2.84, sd=.19)			.01
	S3 (N=7, m=2.50, sd=.50) > S7 (N=19, m=2.90, sd=.15)			.00
Veiligheid buurt	S2 (N=22, m=3.17, sd=.83) < S1 (N=26, m=3.94, sd=.92)	6	3.75	.01
	S2 (N=22, m=3.17, sd=.83) < S6 (N=20, m=4.13, sd=.55)			.00
	S2 (N=22, m=3.17, sd=.83) < S7 (N=19, m=4.01, sd=.49)			.01
Voorzieningen buurt	S4 (N=15, m=4.15, sd=.59) > S2 (N=22, m=3.22, sd=.62)	6	3.48	.00
Betrokkenheid buurt	S3 (N=6, m=3.44, sd=1.02) > S5 (N=13, m=2.50, sd=.63)	6	3.44	.03
	S3 (N=6, m=3.44, sd=1.02) > S7 (N=19, m=2.50, sd=.50)			.02

Kruiskamp en Schutskamp: S1 t/m S4, Abdijen- en Staatsliedenbuurt: S5 t/m S7

*Between groups

$p < .05$

Voorspellers van vroeg delinquent gedrag

In de literatuur is bewijs gevonden voor de relatie tussen delinquent gedrag op jonge leeftijd en delinquentie in de late adolescentie en volwassenheid. Omdat in dit onderzoek op één moment data zijn afgenomen, kan niet worden nagegaan of deze relatie opgaat voor groep acht leerlingen uit Kruiskamp en Schutskamp en de Abdijen- en Staatsliedenbuurt. Er is daarom gekozen voor het uitvoeren van een lineaire regressieanalyse. Met deze analyse wordt onderzocht welke risico- en protectieve factoren voorspellers zijn van vroeg delinquent gedrag.

De scores van groep acht leerlingen voor vroeg delinquent gedrag zijn omgezet in gestandaardiseerde scores. Vervolgens is nagegaan welke risico- en protectieve factoren hoog correleren met vroeg delinquent gedrag. De variabelen lage zelfcontrole, morele houding, antisociaal gedrag, band met school, delinquent gedrag van vrienden en betrokkenheid bij de buurt bleken bij een significantielevel van .01, significant te correleren met vroeg delinquent gedrag. Deze factoren zijn meegenomen in de regressieanalyse. De regressieanalyse met eerder genoemde factoren levert een significant model op, waarbij 48.9 procent van de variantie wordt verklaard. Tabel 8 toont aan dat de variabelen morele houding ($\beta = .22, p < .01$), delinquent gedrag van vrienden ($\beta = .42, p < .01$) en betrokkenheid bij de buurt ($\beta = -.14, p = .04$) significante voorspellers zijn van vroeg delinquent gedrag.

Tabel 8

Voorspellers van vroeg delinquent gedrag

Model 1	B	Std. Error	Beta
Constant	-6.93	1.08	
Lage zelfcontrole	.16	.13	.11
Morele houding	.31	.12	.22*
Antisociaal gedrag	.07	.07	.07
Band met school	.05	.08	.05
Delinquent gedrag vrienden	1.81	.34	.42*
Betrokkenheid bij de buurt	-.23	.11	-.14*

* $p < .05$

R square = .489

In tabel 8 is te zien dat het verband tussen morele houding en vroeg delinquent gedrag positief is. Dit betekent dat groep acht leerlingen die positief aankijken tegen immoreel gedrag eerder delinquent gedrag ontwikkelen. Ook het verband tussen delinquent gedrag van vrienden en vroeg delinquent gedrag is positief, wat betekent dat groep acht leerlingen die delinquente vrienden hebben een vergrote kans lopen op het ontwikkelen van delinquent gedrag. Het verband tussen betrokkenheid bij de buurt en vroeg delinquent gedrag is negatief. Dit betekent dat een sterk gevoel van betrokkenheid bij de buurt, de kans op het ontwikkelen van delinquent gedrag doet afnemen.

7. *Discussie*

In dit onderzoek staat de volgende onderzoeksvraag centraal: *Welke risico- en protectieve factoren vergroten of verkleinen de kans op delinquentie bij jeugdigen uit Kruiskamp en Schutskamp?* Er zijn significante verschillen gevonden tussen groep acht leerlingen uit Kruiskamp en Schutskamp en groep acht leerlingen uit de Abdijen- en Staatsliedenbuurt voor vroeg delinquent gedrag, de band met school, inzet voor school, veiligheid in de buurt en betrokkenheid bij de buurt. Hieruit blijkt dat de wijk waar leerlingen wonen invloed heeft op de aanwezigheid van risico- en protectieve factoren. Daarnaast blijken ook het geslacht, de etniciteit en de woonsituatie van leerlingen bepalend. Aanvullend zijn verschillen opgespoord tussen de zeven basisscholen wat betreft de aanwezigheid van risico- en protectieve factoren en zijn voorspellers van vroeg delinquent gedrag geïdentificeerd.

Invloed van de wijk. Er wordt allereerst antwoord gegeven op deelvraag één ‘Welke verschillen doen zich voor tussen groep acht leerlingen uit Kruiskamp en Schutskamp en groep acht leerlingen uit de Abdijen- en Staatsliedenbuurt wat betreft de aanwezigheid van risico- en protectieve factoren die de kans op jeugd-delinquentie vergroten of verkleinen?’

Uit oriënterende gesprekken met medewerkers van de gemeente ‘s-Hertogenbosch bleek dat in West, waaronder Kruiskamp en Schutskamp, relatief veel overlast, geweld en criminaliteit voorkomt. Een aantal overlastgevendende en criminele jeugdgroepen is hiervoor mede verantwoordelijk. Deze informatie leidde tot de verwachting dat er relatief veel risicofactoren aanwezig zijn in het gebied die de kans op het ontwikkelen van delinquent gedrag door jeugdigen vergroten. Dit werd bevestigd in het vooronderzoek, waarin beleidsdocumenten zijn geanalyseerd en interviews zijn afgenomen bij sleutelfiguren. West, waaronder Kruiskamp en Schutskamp, kenmerkt zich onder

andere door armoede, multiprobleem gezinnen en etnische spanningen. Daarnaast vertonen jeugdigen vaak al op vroege leeftijd antisociaal en delinquent gedrag, hebben zij relatief vaak een leerbeperking, verlaten jeugdigen relatief vaak voortijdig het onderwijs en maken zij weinig gebruik van georganiseerde vrijetijdsbesteding. Maaspoort is een wijk waar het over het algemeen wat beter gaat. De veiligheidsindex is al jaren stabiel, er is weinig criminaliteit, bewoners voelen zich over het algemeen veilig in hun wijk en jongeren vertonen enkel periodiek probleemgedrag. Dit hangt wellicht samen met de relatief hoge sociaaleconomische status van gezinnen, een laag percentage kinderen dat voortijdig het onderwijs verlaat of een leerbeperking heeft, een homogene bewonersgroep wat betreft etniciteit en een prettige leefsfeer in de wijk. Aan de hand van bovenstaande resultaten is de volgende hypothese geformuleerd: groep acht leerlingen uit Kruiskamp en Schutskamp scoren hoger op risicofactoren en lager op protectieve factoren dan groep acht leerlingen uit de Abdijen- en Staatsliedenbuurt, waardoor de eerste groep meer kans loopt op het ontwikkelen van delinquent gedrag. Deze hypothese is getoetst in het hoofdonderzoek.

In het hoofdonderzoek zijn significante verschillen gevonden tussen groep acht leerlingen uit Kruiskamp en Schutskamp en groep acht leerlingen uit de Abdijen- en Staatsliedenbuurt voor vroeg delinquent gedrag, de band met school, inzet voor school, veiligheid in de buurt en betrokkenheid bij de buurt. Groep acht leerlingen uit Kruiskamp en Schutskamp vertonen vaker vroeg delinquent gedrag en beoordelen de veiligheid in de buurt als minder goed dan groep acht leerlingen uit de Abdijen- en Staatsliedenbuurt. Deze resultaten komen overeen met de data uit het vooronderzoek en zijn hypothesebekrachtigend. Vroeg delinquent gedrag en opgroeien in een onveilige buurt zijn factoren die de kans op delinquentie bij jeugdigen vergroten. Zo concluderen Loeber en Hay (1997) dat vroeg antisociaal en delinquent gedrag zich vaak voortzet en ernstiger vormen aanneemt naarmate de jeugdige ouder wordt. Peacock et al. (2003) vonden dat adolescenten die regelmatig blootgesteld zijn aan geweld in de wijk zich vaker begeven in risicovolle situaties.

Strijdig met de hypothese werd gevonden dat groep acht leerlingen uit Kruiskamp en Schutskamp een sterkere band hebben met school, zich meer inzetten voor school en meer betrokken voelen bij de buurt waarin zij wonen in vergelijking tot groep acht leerlingen uit de Abdijen- en Staatsliedenbuurt. Het resultaat wat betreft betrokkenheid bij de buurt is niet geheel onverwacht. Uit het vooronderzoek bleek namelijk dat West, waaronder Kruiskamp en Schutskamp, veel betrokken en actieve bewoners heeft. Bewoners uit Maaspoort voelen zich het minst betrokken bij hun buurt ten opzichte van andere wijken in 's-Hertogenbosch (Gemeente 's-Hertogenbosch, 2007). Het verschil tussen de leerlingen uit Kruiskamp en Schutskamp en leerlingen uit de Abdijen- en Staatsliedenbuurt voor de band met school is te verklaren door de verschillen tussen beide steekproeven wat betreft geslacht. In het huidige onderzoek werd namelijk gevonden dat meisjes zich significant meer verbonden voelen bij de school dan jongens. Het percentage meisjes in de steekproef van Kruiskamp en Schutskamp is opvallend hoger dan het percentage meisjes in de steekproef van de Abdijen- en Staatsliedenbuurt. Met een multivariate analyse is een interactie-effect tussen wijk en geslacht opgespoord. Er werd inderdaad een significant interactie-effect gevonden. Uit verdere analyses bleek dat het geslacht van kinderen bepalend is voor de band die zij hebben met school en niet de wijk.

Vervolgens is onderzocht op welke manier het geslacht, de etniciteit en de woonsituatie van groep acht leerlingen de kans op jeugddelinquentie beïnvloeden.

Invloed van geslacht. Verwacht werd dat meisjes lager scoorden op risicofactoren en hoger op protectieve factoren die samenhangen met jeugddelinquentie dan jongens. Uit onderzoek van Hay (2003) en Fagan et al. (2007) bleek immers dat jongens zich vaker in de criminaliteit begeven dan

meisjes. In het huidige onderzoek werd gevonden dat meisjes meer zelfcontrole hebben, een minder driftig temperament hebben, minder avontuurlijk en risicozoekend gedrag vertonen, meer wetgetrouw zijn, minder vroeg delinquent gedrag vertonen, een betere band hebben met school en de sociale samenhang in de buurt als sterker ervaren dan jongens. Deze resultaten zijn hypothesebekrachtigend. Jongens scoren hoger op risicofactoren en lager op protectieve factoren dan meisjes, waardoor zij een grotere kans lopen op het ontwikkelen van delinquent gedrag. Dit komt overeen met de conclusies uit onderzoek van Fagan et al. (2007). Zij vonden dat de combinatie van een hoge mate van blootstelling aan risico's en de sterke relatie tussen risicofactoren en het ontwikkelen van delinquent gedrag door jongens, oorzaak is van de oververtegenwoordiging van deze groep in de criminaliteit. In het huidige onderzoek kwam naar voren dat jongens uit Kruiskamp en Schutskamp in vergelijking tot jongens uit de Abdijen- en Staatsliedenbuurt een goede band hebben met school, zich meer inzetten voor school en meer betrokken voelen bij de buurt waarin zij wonen. Dit kan de eerste groep beschermen tegen het ontwikkelen van delinquent gedrag.

In tegenstelling tot de verwachte resultaten werd gevonden dat jongens betere schoolresultaten behalen dan meisjes. Dit is met name opvallend omdat jongens een minder goede band hebben met school dan meisjes. Maddox en Prinz (2003) concluderen dat matige academische prestaties vaker voorkomen bij studenten die een lage verbondenheid met school ervaren.

Invloed van etniciteit. Wat etniciteit betreft werd verwacht dat allochtone leerlingen hoger scoorden op risicofactoren en lager op protectieve factoren die samenhangen met jeugd delinquentie dan autochtone leerlingen. Onderzoek van Junger & Polder (1992) liet namelijk zien dat het aantal arrestaties van Marokkaanse, Turkse en Surinaamse jongens significant hoger ligt dan het aantal arrestaties van Nederlandse jongens. Hadioui (2008) concludeerde daarnaast dat Marokkaanse jongeren een vergrote kans lopen op delinquentie omdat zij relatief vaak emotioneel breken met kerninstituten als het gezin, de moskee en de school en vervolgens socialiseren op straat. Uit het vooronderzoek bleek dat in West, waaronder Kruiskamp en Schutskamp, veel allochtone jongeren wonen. Mogelijk bestaat er een verband tussen het aantal allochtone jongeren en de criminaliteit in het gebied.

De resultaten uit het hoofdonderzoek komen geenszins overeen met de verwachte resultaten naar aanleiding van de literatuurstudie en het vooronderzoek. Allochtone leerlingen hebben meer zelfcontrole, vertonen minder impulsief gedrag, zijn meer wetgetrouw en vertonen minder avontuurlijk en risicozoekend gedrag dan autochtone leerlingen. Daarnaast hebben allochtone leerlingen een betere band met school en voelen zij zich meer betrokken bij de buurt waarin ze wonen. Autochtone leerlingen scoren dus hoger op risicofactoren en lager op protectieve factoren dan allochtone leerlingen, waardoor zij een grotere kans lopen op het ontwikkelen van delinquent gedrag. Deze resultaten hebben belangrijke consequenties voor het jeugd beleid, waar op dit moment Marokkaanse overlastplegers en criminelen een belangrijke plaats innemen (O&S gemeente 's-Hertogenbosch, 2009). In het huidige onderzoek kwam naar voren dat autochtone leerlingen uit Kruiskamp en Schutskamp zich in vergelijking tot autochtone leerlingen uit de Abdijen- en Staatsliedenbuurt meer inzetten voor school en thuis meer positieve aandacht en warmte ontvangen. Dit kan de eerste groep beschermen tegen het ontwikkelen van delinquent gedrag.

Invloed van woonsituatie. Wat betreft woonsituatie werd verwacht dat leerlingen die bij beide biologische ouders wonen lager scoorden op risicofactoren en hoger op protectieve factoren dan leerlingen die in een andere woonsituatie opgroeien. Uit de studies van Petts (2009) en Kierkus en Hewitt (2009) bleek namelijk dat jeugdigen die opgroeien in een gezin met twee biologische ouders minder vaak delinquent gedrag ontwikkelen dan jeugdigen die opgroeien in een andere gezinsstructuur. In het huidige onderzoek kwam naar voren dat leerlingen die bij beide biologische

ouders wonen minder vaak delinquente vrienden hebben dan leerlingen die in een andere woonsituatie opgroeien, bijvoorbeeld in een eenoudergezin of met één biologische ouder en een stiefouder. Dit resultaat is hypothesebekrachtigend. Omdat delinquente vrienden de kans op delinquentie bij jonge adolescenten vergroten (Custers & Engels, 2003), vormen jeugdigen die niet bij beide biologische ouders wonen een risicogroep. Met deze resultaten is onderzoeksgebied gewonnen. Niet eerder is een relatie aangetoond tussen de woonsituatie van groep acht leerlingen en het aangaan van vriendschappen met delinquente leeftijdsgenoten. Uit het onderzoek bleek dat leerlingen uit Kruiskamp en Schutskamp die niet bij beide biologische ouders wonen in vergelijking tot leerlingen uit de Abdijen- en Staatsliedenbuurt die niet bij beide biologische ouders wonen thuis meer positieve aandacht en warmte ontvangen en een betere band hebben met school. Dit biedt de eerste groep mogelijk bescherming tegen het ontwikkelen van delinquent gedrag.

Verschillen op schoolniveau. Voor het beantwoorden van de derde deelvraag zijn significante verschillen tussen scholen opgespoord wat betreft de aanwezigheid van risico- en protectieve factoren bij leerlingen. De school is een invloedrijke factor gebleken. Jeugdigen die zich sterk verbonden voelen met school lopen bijvoorbeeld een kleinere kans op het ontwikkelen van delinquent gedrag dan jeugdigen die een zwakke band hebben met school. De band met school wordt onder andere bepaald door de mate waarin de school gemeenschappelijk georganiseerd is (Payne, 2008). Daarnaast is het niet ondenkbaar dat de schoolstructuur en leerkracht het gedrag van jeugdigen beïnvloeden, aangezien jeugdigen een groot deel van hun leven doorbrengen in de klas. In dit onderzoek zijn significante verschillen gevonden tussen de zeven basisscholen voor gevoel van eigenwaarde, vroeg delinquent gedrag, inzet voor school, delinquentie van vrienden, veiligheid in de buurt, sociale voorzieningen in de buurt en betrokkenheid bij de buurt. Opvallend is dat zich niet alleen verschillen voordoen tussen scholen uit Kruiskamp en Schutskamp en scholen uit de Abdijen- en Staatsliedenbuurt, maar ook tussen scholen in één gebied. Dit leidt tot de conclusie dat de school waar kinderen onderwijs volgen en of de buurt of straat waarin zij wonen invloed heeft op de aanwezigheid van risico- en protectieve factoren. De gevonden verschillen kunnen echter ook gebaseerd zijn op toeval, omdat relatief kleine groepen met elkaar zijn vergeleken. Verder onderzoek naar de invloed van school op het ontwikkelen van delinquent gedrag door jeugdigen is daarom wenselijk.

Voorspellers van vroeg delinquent gedrag. Als laatste zijn voorspellers van vroeg delinquent gedrag geïdentificeerd. Vroeg delinquent gedrag is op zijn beurt een belangrijke voorspeller van delinquentie op latere leeftijd. Delinquent gedrag op jonge leeftijd wordt namelijk vaak voortgezet in de toekomst (Loeber & Hay, 1997). De morele houding van leerlingen, de mate waarin zij zich betrokken voelen bij de buurt en delinquent gedrag van vrienden bleken significante voorspellers van delinquent gedrag bij jonge adolescenten. Jeugdigen die positief aankijken tegen immoreel gedrag, zich niet betrokken voelen bij de buurt waarin ze wonen en delinquente vrienden hebben, lopen een grote kans delinquent te worden, nu en in de toekomst.

Bovenstaande resultaten bieden belangrijke aanknopingspunten voor het preventieve jeugdbeleid ten aanzien van jeugddelinquentie in Kruiskamp en Schutskamp. Met enkele beleidsaanbevelingen, later beschreven in dit stuk, wordt een brug gelegd tussen de resultaten uit het onderzoek en de praktijk. Eerst komen de kwaliteiten en beperkingen van het onderzoek aan bod.

Kwaliteiten en beperkingen van het onderzoek

Voorafgaande aan het hoofdonderzoek is een uitgebreid vooronderzoek uitgevoerd middels een analyse van beleidsdocumenten op wijkniveau en interviews met sleutelfiguren werkzaam in West.

Dit vooronderzoek leidde, in combinatie met de informatie uit de literatuurstudie, tot input voor het ontwikkelen van de vragenlijst voor het hoofdonderzoek en het formuleren van hypothesen. Het vooronderzoek draagt op deze manier in belangrijke mate bij aan de kwaliteit van het onderzoek. Een beperking van het vooronderzoek is dat er geen interviews zijn afgenomen bij sleutelfiguren werkzaam in Maaspoort, bij voorkeur de Abdijen- en Staatsliedenbuurt. Van dit gebied is enkel een beeld geschetst via een analyse van beleidsdocumenten op wijkniveau. In de beleidsdocumenten ontbraken onder andere gegevens over de opvoeding, de band tussen jeugdigen en hun ouders, de gezondheid en het gedrag van jeugdigen en de deelname van jeugdigen aan georganiseerde vrijetijdsbesteding.

Voor het hoofdonderzoek is een vragenlijst ontwikkeld. In deze vragenlijst zijn bestaande schalen verwerkt die eerder betrouwbaar zijn gebleken in het onderzoek van Weerman et al. (2007). Het gebruik van bestaande schalen vergroot de betrouwbaarheid van de resultaten uit het onderzoek. Het vormt tegelijkertijd een beperking. De schalen van Weerman et al. (2007) zijn ontwikkeld voor leerlingen uit de eerste en derde klas van de middelbare school. Vragen waren hierdoor misschien moeilijk te beantwoorden door groep acht leerlingen. Deze beperking is gedeeltelijk opgevangen doordat leerlingen de mogelijkheid werd gegeven om ieder moment een vraag te stellen aan de onderzoeker of leerkracht.

Een andere beperking is dat data zijn verzameld bij een kleine onderzoekspopulatie. Voor de analyses werd de groep van 125 leerlingen vaak opgesplitst in deelgroepen. Deze deelgroepen zijn relatief klein, waardoor verschillen tussen leerlingen uit Kruiskamp en Schutskamp en de Abdijen- en Staatsliedenbuurt, jongens en meisjes, allochtone en autochtone leerlingen, leerlingen die bij beide biologische ouders wonen en leerlingen die in een andere woonsituatie opgroeien en leerlingen van verschillende basisscholen mogelijk overtrokken of juist onderschat zijn.

Als laatste moet rekening worden gehouden met sociaal wenselijke antwoorden. Ondanks dat nadrukkelijk werd benoemd dat de antwoorden anoniem zouden worden verwerkt en leerlingen in proefwerkopstelling zaten tijdens het invullen van de vragenlijst, hebben zij mogelijk niet eerlijk geantwoord op vragen.

8. Conclusies en beleidaanbevelingen

De resultaten uit dit onderzoek geven aanleiding tot aanbevelingen voor het preventieve jeugd beleid van de gemeente 's-Hertogenbosch. Met deze beleidsaanbevelingen wordt een brug gelegd tussen het onderzoek en de praktijk.

Het is ten eerste van belang om in te zetten op het reduceren van risicofactoren en het benutten, versterken en creëren van protectieve factoren, op het niveau van het individu, in de directe en in de bredere omgeving van jeugdigen. Dit verkleint de kans dat jeugdigen delinquent gedrag ontwikkelen. Het verdient daarnaast aanbeveling om specifiek aandacht te geven aan het voorkomen van vroeg delinquent gedrag bij jeugdigen en het verbeteren van de veiligheid in Kruiskamp en Schutskamp. Vroeg delinquent gedrag bij jeugdigen kan voorkomen worden door de betrokkenheid van jeugdigen bij de buurt te vergroten, hen een attitude aan te leren waarin immoreel gedrag als onwenselijk wordt beschouwd en contacten met delinquent jeugdigen te beperken. Daarnaast verdienen jongens, autochtone jeugdigen en jeugdigen die niet bij beide biologische ouders wonen maar in een andere woonsituatie opgroeien, een belangrijke plaats in het preventieve jeugd beleid. Deze groepen lopen meer kans op het ontwikkelen van delinquent gedrag.

Naast de aandacht voor risicofactoren en risicogroepen is het van belang om protectieve factoren die op dit moment aanwezig zijn in Kruiskamp en Schutskamp, zoals de sterke band die leerlingen hebben met school, hun goede inzet voor school, het scala aan sociale voorzieningen en de

sterke betrokkenheid van jong en oud bij de buurt, te benutten en te versterken. Dit kan jeugdigen beschermen tegen het ontwikkelen van delinquent gedrag.

Bovenstaande sluit aan bij de ambities van de geïnterviewden. De ambulante jongerenwerkers benadrukten het belang van een preventieve aanpak van delinquentie. De wijkmanager en wijkcoördinator pleiten voor een integrale aanpak op buurtniveau. Volgens de wijkcoördinator is het belangrijk om bewoners zelf eigenaar te laten zijn van de buurt; oftewel de betrokkenheid van bewoners bij de buurt te benutten en te versterken. De wijkmanager gaf aan dat het wenselijk is om als gemeente het gebruik van reguliere sportvoorzieningen door allochtonen en autochtonen te stimuleren. “De verantwoordelijkheden voor de ontwikkeling en uitvoering van het preventieve jeugdbeleid kunnen gedragen worden door de instanties die op dit moment betrokken zijn,” (Ambulant jongerenwerker, 2010). Dit zijn onder andere de gemeente s’Hertogenbosch, welzijnsonderneming Divers, de scholen, woningbouwcorporaties, politie en Juvans maatschappelijk werk en dienstverlening.

Met dit onderzoek zijn risico- en protectieve factoren geïdentificeerd die de kans op delinquentie bij jeugdigen uit Kruiskamp en Schutskamp vergroten of verkleinen. De resultaten dienen als input voor het preventieve jeugdbeleid van de gemeente ‘s-Hertogenbosch.

Bronvermelding

- Atzaba-Poria, N., Pike, A. & Deater-Deckard, K. (2004). Do risk factors for problem behaviour act in a cumulative manner? An examination of ethnic minority and majority children through an ecological perspective. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 45, 707-718.
- Beyers, J. M., Loeber, R., Wikstrom, P. H. & Stouthamer-Loeber, M. (2001). What predicts adolescent violence in better-off neighborhoods? *Journal of Abnormal Child Psychology*, 29, 369-381.
- Bohnert, M. A., Richards, M., Kohl, K. & Randall, E. (2009). Relationships between discretionary time activities, emotional experiences, delinquency and depressive symptoms among urban African American adolescents. *Journal of Youth and Adolescence*, 38, 587-601.
- Brendgen, M., Vitaro, F. & Bukowski, W. M. (2000). Deviant friends and early adolescents emotional and behavioral adjustment. *Journal of Research on Adolescence*, 10, 173-189.
- Brink, M. (2010). Beeld van Bossche jeugdcriminel. *Brabants Dagblad 's-Hertogenbosch*.
- Bursik, R. J., & Grasmick, H. G. (1993). *Neighborhoods and crime*. Lexington, MA: Lexington Books.
- Cantillon, D., Davidson, W. S. & Schweitzer, J. H. (2003). Measuring community social organization: Sense of community as a mediator in social disorganization theory. *Journal of Criminal Justice*, 31, 321-339.
- Chauhan, P. & Reppucci, D. (2009). The impact of neighborhood disadvantage and exposure to violence on self-report of antisocial behavior among girls in the juvenile justice system. *Journal of Youth and Adolescence*, 38, 401-416.
- CJG 's-Hertogenbosch (2009). *Wijkanalyse West en Engelen*. Nederland, 's-Hertogenbosch: CJG 's-Hertogenbosch.
- Colder, C. R. & Stice, E. (1998). A longitudinal study of the interactive effects of impulsivity and anger on adolescent problem behavior. *Journal of Youth and Adolescence*, 27, 255-274.
- Custers, K. E. P. T., & Engels, R. C. M. E. (2003). Delinquentie van adolescenten: de rol van delinquentie vrienden en emotionele problemen. *Pedagogiek*, 23, 137-155.
- Dishion, T. J., Spracklen, K. M., Andrews, D. W. & Patterson, G. R. (1996). Deviancy training in male adolescent friendships. *Behaviour Therapy*, 27, 373-390.
- Donnellan, M. B., Trzesniewski, K. H., Robins, R. W., Moffitt, T. E. & Caspi, A. (2005). Low self-esteem is related to aggression, antisocial behaviour and delinquency. *Psychological Science*, 16, 328-336.
- Esbensen, F & Weerman, F. M. (2005). Youth gangs and troublesome youth groups in de United States and the Netherlands: A cross-national comparison. *European Journal of Criminology*, 2, 5-37.
- Fagan, A. A., Horn, M. L., Hawkins, J. D. & Arthur, M. W. (2007). Gender similarities and differences in the association between risk and protective factors and self-reported serious delinquency. *Prevention Science*, 8, 115-124.
- Felson, R. B., Deane, G. & Armstrong, D. P. (2008). Do theories of crime or violence explain race differences in delinquency? *Social Science Research*, 37, 624-641.
- Ferwerda, H & Ham, T. van (2010). *Problematische jeugdgroepen in Nederland: omvang, aard en politieproces beschreven*. Arnhem, Nederland: Bureau Beke.
- Ferwerda, H. & Kloosterman, A. (2006). *Jeugdgroepen in beeld: Stappenplan en randvoorwaarden voor de shortlistmethodiek*. Den Haag, Nederland: Elsevier Overheid.
- Gemeente 's-Hertogenbosch (2007). *Wijkschets Maaspoort: Weekendwijk, rustig, veilig*. Nederland, 's-Hertogenbosch: Gemeente 's-Hertogenbosch.

- Gemeente 's-Hertogenbosch (2007). *Wijkschets West: Ruim opgezet, kleurrijk, kwetsbaar*. Nederland, 's-Hertogenbosch: Gemeente 's-Hertogenbosch.
- Gemeente 's-Hertogenbosch (2009). *Beleidsplan 'Voorrang voor Jeugd' 2010-2014*. Nederland, 's-Hertogenbosch: Gemeente 's-Hertogenbosch.
- Gemeente 's-Hertogenbosch (2009). *Sociale kijk op de wijk Maaspoort*. Nederland, 's-Hertogenbosch: Gemeente 's-Hertogenbosch.
- Gemeente 's-Hertogenbosch (2009). *Sociale kijk op de wijk West*. Nederland, 's-Hertogenbosch: Gemeente 's-Hertogenbosch.
- Gemeente 's-Hertogenbosch (2010). *Concept trendanalyse Maaspoort 2010*. Nederland, 's-Hertogenbosch: Gemeente 's-Hertogenbosch.
- Gorman-Smith, D., Tolan, P. H., Loeber, R., Henry, D. B. (1998). Relation of family problems to patterns of delinquent involvement among urban youth. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 26, 319-333.
- Hadioui, I. el (2008). *Overlastgevend gedrag van Marokkaans-Nederlandse jongeren en de invloed ervan op school*. Nederland, Utrecht: BDC Meppel.
- Hasting, A. (2009). Poor neighborhoods and poor services: Evidence on the 'rationing' of environmental service provision to deprived neighborhoods. *Urban Studies*, 46, 2907-2927.
- Hay, C. (2003). Family Strain, gender and delinquency. *Sociological Perspectives*, 46, 107-135.
- Hawkins, J. D. (1999). Preventing crime and violence through communities that care. *European Journal on Criminal Policy and Research*, 7, 443-458.
- Hoeve, M., Dubas, J. S., Eichelsheim, V. I., Laan, P. H. van der, Smeenk, W. & Gerris, J. R. M. (2009). The relationship between parenting and delinquency: A meta-analysis. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 37, 749-775.
- Hoeve, M., Smeenk, W., Loeber, R., Stouthamer-Loeber, M., Laan, P. H. van der & Gerris, J. R. M. (2007). Long-term effects of parenting and family characteristics on delinquency of male young adults. *European Journal of Criminology*, 4, 161-194.
- Hooper, S. R., Burchinal, M. R., Roberts, J. E., Zeisel, S. & Neebe, E. C. (1998). Social and family risk factors for infant development at one year: An application of the cumulative risk model. *Journal of Applied Developmental Psychology*, 19, 85-96.
- Jenkins, P. H. (1995). School delinquency and school commitment. *Sociology of Education*, 68, 221-239.
- Junger, M. & Polder, W. (1992). Some explanations of crime among four ethnic groups in the Netherlands. *Journal of Quantitative Criminology*, 8, 51-78.
- Junger-Tas, J. (2001). Ethnic minorities, social integration and crime. *European Journal on Criminal Policy and Research*, 9, 5-29.
- Kemp, R. A. T. de, Scholte, R. H. J., Overbeek, G. J., & Engels, R. C. M. E. (2007). Opvoeding, delinquente vrienden en delinquent gedrag van jongeren. *Pedagogiek*, 24, 262-278.
- Kemp, R. A. T. de, Vermulst, A. A., Finkenauer, C., Scholte, R. H. J., Overbeek, G. & Rommes, E. W. M. (2009). Self-control and early adolescent antisocial behaviour: A longitudinal analysis. *Journal of Early Adolescence*, 29, 497-517.
- Kierkus, C. A. & Hewitt, J. D. (2009). De contextual nature of the family structure/delinquency relationship. *Journal of Criminal Justice*, 37, 123-132.
- Kingston, B., Huizinga, D. & Elliott, D. S. (2009). A Test of Social Disorganization Theory in High-Risk Urban Neighborhoods. *Youth and Society*, 41, 53-79.
- Laan, A. M. van der, Blom, M. & Kleemans, E. R. (2009). Exploring long-term and short-term risk factors for serious delinquency. *European Journal of Criminology*, 6, 419-438.
- Laundra, K. H., Kiger, G. & Bahr, S. J. (2002). A social development model of serious delinquency: Examining gender differences. *Journal of Primary Prevention*, 22, 389-407.

- Lith, R. van & Brink, M. (2010). Roep om harde aanpak jeugdgroepen. *Brabants Dagblad 's-Hertogenbosch*.
- Loeber, R. & Hay, D. (1997). Key issues in the development of aggression and violence from childhood to early adulthood. *Annual Review of Psychology*, 48, 371-410.
- Maddox, J. S. & Prinz, J. R. (2003). School bonding in children and adolescents: Conceptualization, assessment and associated variables. *Clinical Child and Family Psychology Review*, 6, 31-49.
- Malmgren, K., Abbott, R. D. & Hawkins, J. D. (1999). LD and delinquency: Rethinking the 'link'. *Journal of Learning Disabilities*, 32, 194-200.
- McGloin, J. M. (2009). Delinquency balance: Revisiting peer influence. *Criminology*, 47, 439-477.
- McNamara, J. K. & Willoughby, T. (2010). A longitudinal study of risk-taking behavior in adolescents with learning disabilities. *Learning Disabilities Research & Practice*, 25, 11-24.
- Meij, H. & Boendermaker, L. (2008). *Oorzaken en achtergronden van een problematische ontwikkeling*. Utrecht, Nederland: NJI.
- Mills, P. E., Cole, K. N., Jenkins, J. R. & Dale, P. S. (2002). Early exposure to direct instruction and subsequent juvenile delinquency: A prospective examination. *Council for Exceptional Children*, 69, 85-96.
- Moffitt, T. E. (1993). Adolescence-limited and life-course-persistent antisocial behavior: A developmental taxonomy. *Psychological Review*, 100, 674-701.
- Molnar, B. E., Cerda, M., Roberts, A. L. & Buka, S. L. (2008). Effects of neighborhood resources on aggressive and delinquent behaviors among urban youths. *American Journal of Public Health*, 98, 1086-1094.
- O&S gemeente 's-Hertogenbosch (2009). *Veiligheidsmonitor 2009*. Nederland, 's-Hertogenbosch: Gemeente 's-Hertogenbosch.
- Ouimet, M. (2000). Aggregation bias in ecological research: How social disorganization and criminal opportunities shape the spatial distribution of juvenile delinquency in Montreal. *Canadian Journal of Criminology*, 42, 135-156.
- Ousey, G. C. (2000). Explaining regional and land urban variation in crime: A review of research. *Criminal Justice*, 1, 261-308.
- Paetsch, J. J. & Bertrand, L. D. (1997). The relationship between peer, social, and school factors... *Journal of School Health*, 67, 27-33.
- Pauwels, L. & Svensson, R. (2010). Informal controls and the explanation of propensity to offend: A test in two urban samples. *European Journal on Criminal Policy and Research*, 16, 15-27.
- Payne, A. (2008). A multilevel analysis of the relationships among communal school organization, student bonding and delinquency. *Journal of Research in Crime and Delinquency*, 45, 429-455.
- Peacock, J. M., McClure, F. & Agars, M. D. (2003). Predictors of delinquent behaviors among Latino youth. *The Urban Review*, 35, 59-72.
- Petts, R. J. (2009). Family and religious characteristics' influence on delinquency trajectories from adolescence to young adulthood. *American Sociological Review*, 74, 465-484.
- Salmi, V. & Kivivuori, J. (2006). The association between social capital and juvenile crime: The role of individual and structural factors. *European Journal of Criminology*, 3, 123-148.
- Sameroff, A., Seifer, R., Baldwin, A., & Baldwin, C. (1993). Stability of intelligence from preschool to adolescence: The influence of social and family risk factors. *Child Development*, 64, 80-97.
- Selfhout, M. H. W., Branje, S. J. T., & Meeus, W. H. J. (2008). The development of delinquency and perceived friendship quality in adolescent best friendship dyads. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 36, 471-485.

- Snyder, J., Dishion, T. J., & Patterson, G. R. (1986). Determinants and consequences of associating with deviant peers. *Journal of Early Adolescence*, 6, 29-43.
- Sweeten, G., Bushway, S. D. & Paternoster, R. (2009). Does dropping out of school mean dropping into delinquency? *Criminology*, 47, 47-91.
- Veerman, J. W., Straathof, M.A.E., Treffers, D. A., Van den Bergh, B. R. H. & Brink, L. T. ten (1997). *CBSK: Competentie Belevingsschaal voor kinderen*. Nederland, Amsterdam: Pearson.
- Waldie, K. & Spreen, O. (1993). The relationship between learning disabilities and persisting delinquency. *Journal of Learning Disabilities*, 26, 417-423.
- Weerman, F., Smeenk & Harland, W. (2007). *Probleemgedrag van leerlingen tijdens de middelbare schoolperiode: individuele ontwikkeling, leerlingnetwerken en reacties vanuit school*. Amsterdam: Aksant.
- Weijters, G., Scheepers, P. & Gerris, J. R. M. (2007). Distinguishing the city, neighborhood and individual level in the explanation of youth delinquency: A multilevel approach. *European Journal of Criminology*, 4, 87-108.
- Wong, S. K. (2005). The effects of adolescent activities on delinquency: A differential involvement approach. *Journal of Youth and Adolescence*, 34, 321-333.

Bijlage 1 Topiclijst interviews

Organisatie

- Kunt u wat vertellen over de organisatie waarvoor u werkt?
- Welke taken voert uw organisatie uit met betrekking tot jeugd en veiligheid (in 's-Hertogenbosch, West en Kruiskamp en Schutskamp)?

Functie

- Kunt u wat vertellen over uw functie?
- Wat zijn uw werkzaamheden met betrekking tot jeugd en veiligheid (in 's-Hertogenbosch, West en Kruiskamp en Schutskamp)?

Organisatienetwerk

- Hoe verhoudt uw organisatie zich tot andere organisaties op het gebied van jeugd en veiligheid in 's-Hertogenbosch, West en Kruiskamp en Schutskamp?
- Welke rol vervult uw organisatie?

Wijk West

- Kunt u een korte schets van de wijk West geven?
- Wat is opvallend of juist niet opvallend aan deze wijk in vergelijking met andere wijken in 's-Hertogenbosch?

Kruiskamp en Schutskamp

- Kunt u een schets van Kruiskamp en Schutskamp geven? Demografische gegevens, gezin, sociaaleconomische status, onderwijs, gezondheid en leefbaarheid & veiligheid.
- Wat is opvallend of juist niet opvallend aan deze buurten in vergelijking met andere buurten in West of 's-Hertogenbosch?
- Vergelijking Kruiskamp en Schutskamp met Maaspoort (Abdijenbuurt en Staatsliedenbuurt): overeenkomsten en verschillen?

Mogelijke risicofactoren

- Op welke risicofactoren die samenhangen met jeugddelinquentie scoren kinderen uit Kruiskamp en Schutskamp mogelijk hoog en op welke beschermende factoren scoren zij mogelijk laag (in vergelijking tot leeftijdsgenootjes uit Maaspoort)?
 - Individueel niveau
 - Niveau van directe omgeving (ouders, school en vrienden)
 - Niveau van bredere omgeving (sociaaleconomische status, sociale samenhang, veiligheid)
- Op welke manier kan ingezet worden op het reduceren van risicofactoren en het benutten en versterken van beschermende factoren, ter preventie van jeugddelinquentie?
- Bij welke organisaties liggen verantwoordelijkheden?

Bijlage 2 Sociale voorzieningen in West en Maaspoort

West

- 3 HBO onderwijsinstellingen
- 1 MBO onderwijsinstelling
- 4 instellingen voor voortgezet onderwijs
- 2 instellingen voor speciaal voortgezet onderwijs
- 7 basisscholen
- 1 instelling voor speciaal basisonderwijs
- 5 peuterspeelzalen
- 2 BSO's
- 4 kinderdagverblijven
- 1 CWI
- 1 markt
- Stedelijk museum 's-Hertogenbosch
- 6 buurthuizen of wijkcentra
- 6 openluchtaccommodaties
- 3 zaalsportaccommodaties
- 5 overige sportaccommodaties
- 1 bibliotheek of muziekuitleen
- 1 vestiging voor maatschappelijk werk
- 2 vestigingen voor welzijnswerk
- 1 zelfhulporganisatie
- 1 allochtone zelforganisatie
- 1 organisatie voor slachtofferhulp
- 1 organisatie voor vreemdelingenzaken
- 1 organisatie voor jeugdgezondheidszorg

Kruiskamp en Schutskamp

- 1 instelling voor speciaal voortgezet onderwijs
- 4 basisscholen
- 4 peuterspeelzalen
- 1 BSO
- 2 kinderdagverblijven
- 1 markt
- 1 buurthuis of wijkcentrum
- 4 openlucht accommodaties
- 3 zaalsportaccommodatie
- 1 overige sportaccommodatie
- 1 bibliotheek
- 1 zelfhulporganisatie
- 1 allochtone zelforganisatie
- 1 organisatie voor jeugdgezondheidszorg

Maaspoort

- 9 basisscholen
- 4 peuterspeelzalen
- 10 BSO's
- 7 kinderdagverblijven
- 1 markt
- 6 openluchtaccommodaties
- 3 zaalsportaccommodaties
- 5 overige sportaccommodaties
- 1 bibliotheek of muziekuitleen
- 1 vestiging voor maatschappelijk werk
- 1 vestiging voor welzijnswerk
- 1 organisatie voor jeugdgezondheidszorg

Abdijen- en Staatsliedenbuurt

- 4 basisscholen
- 2 peuterspeelzalen
- 3 BSO's
- 3 kinderdagverblijven
- 2 openluchtaccommodaties
- 3 zaalsportaccommodaties
- 1 overige sportaccommodaties
- 1 bibliotheek of muziekuitleen
- 1 vestiging voor maatschappelijk werk
- 1 vestiging voor welzijnswerk
- 1 organisatie voor jeugdgezondheidszorg

Bijlage 3 Brief voor ouders

's-Hertogenbosch, 9 maart 2010

Beste ouder(s) of verzorger(s),

De basisschool van uw kind(eren) doet mee aan een onderzoek naar jeugd en veiligheid in de wijken West en Maaspoort. Onderzocht wordt hoe kinderen aankijken tegen de leefbaarheid en veiligheid in hun eigen buurt. De resultaten van het onderzoek zullen uitwijzen waar de gemeente en betrokken welzijnsinstellingen extra middelen in kunnen zetten om kinderen in deze wijken prettig op te laten groeien.

Op verschillende basisscholen in Kruiskamp en Schutskamp (West) en in de Abdijenbuurt en Staatsliedenbuurt (Maaspoort) worden vragenlijsten afgenomen bij kinderen van groep 7 en 8. In de vragenlijst wordt kinderen gevraagd wat ze van zichzelf, hun school, hun vrienden en buurt vinden.

Voorbeelden uit deze vragenlijst zijn stellingen als:

- Ik ben tevreden met mezelf
- Ik ga met plezier naar mijn school
- Mijn vrienden laten me wel eens dingen doen, die ik eigenlijk niet wil
- Ik voel me veilig in mijn buurt

Het afnemen van de vragenlijst gebeurt klassikaal en duurt ongeveer 15 minuten. De vragenlijst wordt anoniem afgenomen, dit betekent dat de naam van uw kind niet op de vragenlijst komt te staan.

De antwoorden van de kinderen uit de vier wijken worden vergeleken. Het onderzoeksrapport wordt na afloop van het onderzoek aangeboden aan de school van uw kind. U hebt de mogelijkheid om dit rapport in te zien.

Wanneer u niet wilt dat uw kind de vragenlijst invult, verzoek ik u vriendelijk onderstaand antwoordstrookje binnen een week in te leveren bij de leerkracht van uw kind.

Mocht u vragen hebben dan kunt u contact opnemen met Ireen van der Heijden.

Telefoonnummer: 073-7501622

E-mailadres: ireen.van.der.heijden@k2.nl

Met vriendelijke groet,

Ireen van der Heijden

Onderzoeker in opleiding bij K2 Adviesbureau voor Jeugdvragestukken

NEE, ik geef geen toestemming om mijn kind(eren) deel te laten nemen aan het onderzoek

Naam kind(eren): Jongen/meisje

Bijlage 4 Vragenlijst

De vragenlijst kan opgevraagd worden door te mailen naar itaque86@hotmail.com.